

1544. RICHARD DYBECK (1811 - 1877)

De flesta känner Richard Dybeck endast som den som skrev texten till den sång som kom att bli vår "nya" nationalsång, "Du gamla, du fria .." eller "Du gamla, du friska..." som Dybeck ursprungligen skrev år 1844. Musiken är från en gammal svensk folkmelodi "Olaf Adelin", vars text börjar "Så rider jag mig genom sjumilaskog....." Dybeck var inte själv nöjd med texten utan skrev om den flera gånger. Först 20 år efter dess tillkomst tillät Richard Dybeck att den publicerades. Svensk nationalsång blev den på 1890-talet d.v.s. efter hans död.

Richard Dybeck föddes och växte upp i Odensvi prästgård, 10 km norr om Köping, där hans far var en burgen prost. Modern, Marie, älskade sång och musik och sjöng gärna visor. Musiken och sången hörde liksom till hennes dagliga bröd. Det kom i ännu högre grad att bli det för sonen Richard.

Richard studerade juridik och tog sent om sidor sina examina, trots att han inte hade lätt för sig. Han skrev själv på äldre dar: "Allt från min barndom drog jag hellre till skogs än till boks. Jag läser och skriver ogärna....." Någon större jurist blev han heller ej. Han satt visserligen som tingsdomare i Östra Rekarne men hade svårt att få andra tjänster och blev oftast förbigången. 30 år gammal lämnade han domarbanan och fick vid avskedet hederstiteln vice häradshövding. Resten av sitt liv ägnade han sig åt folkmusikalisk och antikvarisk forskning. En selsättning som inbringade föga ekonomiskt och han fick resten av sitt liv leva med svåra ekonomiska problem. Då han dessutom år 1845 drabbades av "nervslag" i höger sida fick han dålig rörelseförmåga i höger hand

och var därmed en fysiskt bruten man.

Trots detta ägnade han andra halvan av sitt liv åt arkeologi, fornforskning och fornminnesvård. Fastän icke utbildad runolog är det få svenskar som har sett och avtecknat så många runstenar som han. Han for också vida omkring och upptecknade låtar och visor.

Sina iakttagelser offentliggjorde han i tidskriften RUNA åren 1842 - 1850, 1865 - 1876, SVENSKA VALLVISOR OCH HORNLÅTAR 1846, SVENSKA VISOR 1847 - 1848, SVENSKA FOLKMELODIER 1853 - 1855, SVENSKA FORNSAKER 1853 - 1855, SVERIGES RUNURKUNDER 1860 - 1876. Han fick utge dessa verk under ständig försakelse och motarbetades många gånger av de professionella vetenskapsmännen. "Jag har haft mycken motgång och rönt mycket afund och börjar nu bli litet skygg" skrev han på äldre dagar.

Det är alltså ett omfattande vetenskapligt arbete som Richard Dybeck ägnade sig åt. Vi som sysslar med folkmusik kan vara glada för allt han genom sina insatser har räddat till eftervärlden under en tid då inte många kommit på tanken att teckna upp gamla visor och låtar.

Två minnesstenar har rests till Richard Dybecks minne. En i hans födelsesocken Odensvi i Västmanland år 1917. Den andra på Norra begravningsplatsen i Stockholm år 1928.

I DET FRIA.

SVENSKA FOLKMELODIER,

*fyrstämmt satta
för*

Mångsröster.

Orden af

RICHARD DYBECK.

STOCKHOLM,

1863.

FYRA SVENSKA FOLKMELODIER,

upptecknade af Dbk. och R_a.

Fyrstämmit satta af J. E. Gille.

1545.

Westmanland.

Allvarligt.

Tenore 1:
2:

Basso 1:
2:

1. Ur for_n-ti-da djup sti-ge svenskman_na_sång, att
2. Der su-sar så mild i de to-ner en frid, der

cresc. ff *p* *p*

lef_va och lif_va i Nor-den, att ma_na till dygd och
bru_sa så vildt äf_ven stri_der; der ta_le, som förr med

cresc. ff *p* *p*

ff *ff*

dåd än en gång det fri_a-ste folk up_på jor_den.
stäm_ma så blid, ett svenskt ge_nom kom_man-de ti-der!

En gammal Gånglåt i Westmanland. Sjunget och spelat vid bröllop och andra samkväm.

1546.

Kraftigt.

Westmanland. Uppr. af R. a

Tenore solo.

p *fx*

1. Du gam-la, du fri-a, du fjäll-hö-ga Nord, du
2. Du tro--nar på min-nen från forn-slo-ra dar, då

Piano forte.

p *fx*

ty-sta, du glä-dje-ri-ka skö-na! Jag hel-sar dig, vän-sta
frej-dadt ditt namn flög öf-ver jor-den; Jag vet att du är och

mf

land up--på jord, din sol, din him-mel, di--na egn--der
blir hvad du var, ack, jag vill lef--va, jag vill dö i

dim.

p *Piu lento.* *pp*

grö--na! CHÖR din sol, din him-mel, di--na egn--der grö--na!
Nor--den! ack, jag vill lef--va, jag vill dö i Nor--den!

Piu lento. *pp*

Är känd hos allmogen i Westmanland såsom folkvisa med början: Så rider jag mig öfver tolfmilen skog m. m.

1547.

"Folkqvädet" sluter i sig nu ett glatt, nu ett mörkt, alltid ett sant. Glädjen är här af sällsam art: ty glädjens glädje finnes icke. Icke mörkare/mörken. Ingent i allt är den krona."

Närvarande lilla samling af Svenska Folkoisor tillignas härmed vänner af festerländsk sång. Den är såsom man finner omöjlande. Huru den vidare kan vara, lemnas till deras omdöme, som förmå rätt och sant föredraga de anspråkslösa visorna - jag menar: till deras, som åtminstone någon gång känt sig hemma i en Svensk skogslugg.

En sådan Svensk "Hemma-dotter" har under myss förflutna öfverlemnar för mig föredragit många af dessa visor; och det på ett sätt, som föranlett mig, att till erkänsla berara hennes drag i den lilla teckning, hvilken finnes å motsäende sida. Hon är hemma i en af södra Dalarnas socknar; bär på hufvudet den i socken brukliga "Sollatten" - en sommarskärm med fladdrande "nacketycke" - samt i handen sin lux.

Den vid slutet bifogade Trepiors-Polsken från Södermanland är upptecknad och benäget meddelad af

Demoiselle Rosa Wretman,

hvilken jag och främst, samt i ödmjukhet egnar dessa folkgränder. -

Richard Dylbeck.

1548. LILLA FLICKA STÅNDAR UPPÅ....

Lekvisa från Västmanlands skogsbygd, up-
teknad 1842 af Dök. - Jön. Ricca, 1843. -

Allegretto vivace.

Sång.

Lilla flicka! ständar uppå golftid, liksom en ros. Lilla flicka! ständar

uppå golftid liksom en ros, Hon tänker söka, ja söka sig en vän att

vandra hos. Hon tänker söka ja söka sig en vän att vandra hos.

Piano.

1549. VISA

Upptecknad i Västmanland av J N Ahlström

*I Nora socken och Backetorps by, ett bröllop reddes till.
En Enkeman af sämre stånd brudgumme skulle bli.*

1550.

J N Ahlström, ovan, hette Jakob Niklas Ahlström, föddes år 1805 i Visby och dog år 1857 i Stockholm. Han skaffade sig en gedigen utbildning på Musikaliska Akademien och var under unga år en mycket produktiv kompositör av bl.a. teatermusik. Bland olika anställningar han hade kan nämnas att han åren 1832 - 1842 var organist i Västerås.

Folkmusiken låg honom varmt om hjärtat och han gav många konserter med arrangerad folkmusik. Ofta var hans repertoar hämtad ur Rickard Dybecks samlingar och ofta också text av denne. Rickard Dybeck var från Odensvi - 10 km norr om Köping. Fastän utbildad jurist måste han tidigt lämna denna bana på grund av hälsoskäl. Han kom i stället att ägna större delen av sitt liv åt musiken, oftast uppteckningar av folkmusik. Han var en utmärkt bassångare och skrev många texter till musik, bland annat den som skulle bli vår nationalsång "Du gamla, du fria....." eller som den ursprungligen hette "Du gamla, du friska....."

1551. VISA FRÅN VESTMANLAND

*En visa vill jag sjunga, fast tåren qväljer mig.
Allt om den raska drängen, som dog så hastelig,
som dog så hastelig, som dog så hastelig.*

1552. DET GINGO TVÅ JUNGFRUR....

Moderato.

Vestmanland. Uppt. af Ahlström.

Det gin - - go två jungfrur på vä - gen der fram; Två ro - sor

och två re - de - li - ga blom - mor. Der mö - ter dem sig en god

höf - ve - li - gan man. Från Frankri - ke ä - rom vi kom - - - ne.

1553. OCH JUNGFRUN GICK SIG

Andante.

Vestmanland. Upptecknad af Dybeck.

Och Jung-frun gick sig åt än - - - - gen, en fa - ger mor - gon

stund, Att hem - ta sig de ro - - sor bå' rö - - da och blå.

1554. DET BODDE EN KONUNG...

*Allegretto.**Vestmanland. Upptecknad af Ahlström.*

Det bod - de en ko - nung allt up - på en ö, Det

bod - de en ko - nung allt up - på en ö, Han ha - de en

dot - - ter så fa - ger och så fin, den sor - gen gror al - drig.

1555. OCH NÄR SOM FLICKORNA...

*Allegretto.**Vestmanland och Nerike. Uppt. af Dybeck.*

Och när som flic - kor - na de gif - ta sej, Så få de an - nat att

tän - ka på. Ta' din lil - la vän, dan - sa om i fång,

al - drig nån - sin of - ver - gif - va den, förr än dö - den den åt - skil - jer.

Ur en visbok från 1800-talet

1556 VISA

Upptecknad i Västmanland av J N Ahlström

Och hör du unga Dora, vill du gifta dig i år?
I år är de åtta åren gångna förbi uti rosor.

1557. VISA

Grannas mora talte dessa ola: "Om jag hade mi Johanna gift.
Hej, med Sara är det ingen fara, för ho' är så grufligt kry och sipp.
Än gör hon så här, än gör hon så der. Grömma gossarna de ser derpå".

1558. HERTIG HENRIK

Upptecknad i Västmanland

Hertigen tjente på konungens gård, Sadel utaf malmostenar.
Och der var han väl stalledräng åt fålarne små.
Det rinner i silkesträngar.

Ur en gammal visbok från 1800-talet

1559. ÅNGSÖ - VISAN

Stolts Ingeborg hon var den fägraste mö,
som nånsin gifvit Riddare plågor.
Hon uppföddes hos sin frände på en ö,
på Ångsö vid Mälarens vågor.
Till Hofva är stolt, men Ångsön har tusende nöjen.

1560. HERR HEIMER OCH MARGARETHA

Upptecknad i Västmanland av J N Ahlström

Stolts Margaretha sitter i höganlofts bur,
Herr Heimers gyllene gingo.
Stolts Adelin hon gifver ett så ynkeligt ljud,
Hon vill dem båda åtskilja,
ty kärleken dörar så mången.

Ur en visbok från 1800-talet

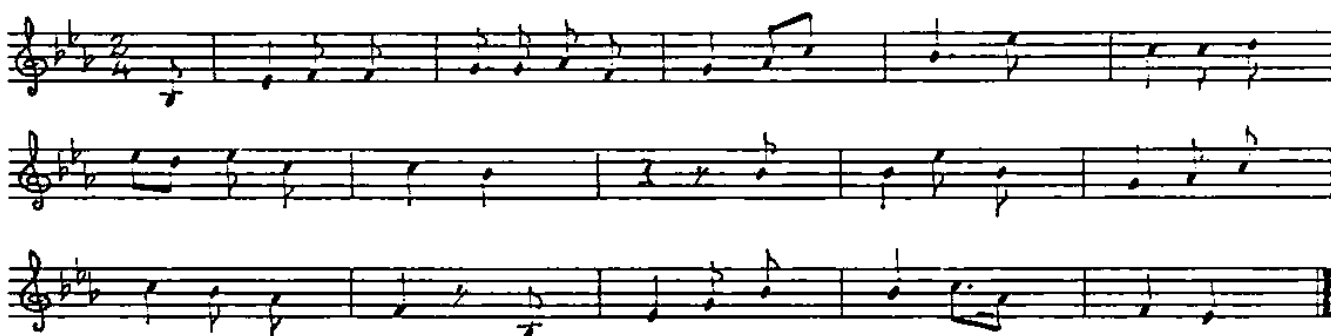
1561. VISA Upptecknad i Västmanland av Rickard Dybeck

Och Jungfrun gick sig åt ängen, en fager morgon stund.
Att hemta sig de rosor bår röda och blå.

1562. DE SJU RÖFVARNE

Visa från Fläckebo socken i Västmanland

Det bodde sju Röfvare vid sjögestrand.
För guld och för ädela stenar.
De röfvade bort Konungdotteren vår,
och hon kallades skön Anna.

I samma visbok finns en variant på samma visa
upptecknad vid Ängsön, Västmanland. Där lyder texten:

Det bodde sju röfvare allt uppå en skog,
Emellan sju konungariken.
De stulo bort en jungfru allt medan hon var ung.
För guld och för ädelina stenar.

1563. MIDSOMMARS - SÅNG Från Västmanland

Och träden de löfvas och marken är grön,
 Hvarendaste blomma hon ständar så skön.
 Lilla fogeln han sjunger med ljuvlig röst,
 Han är fälle glader allt uti sitt bröst.
 Så prisen vi sommaren fager och fin,
 Sjungom: Ljuvli-, ljuvli-, midsommartid !

1564. GAMMAL DRYCKESSÅNG Västmanland och Dalarna

Hvem skall denna vimpelen hafva? Med lustigt mod.
 Den skall brodern N.N. hafva, vår vän så god.
 Så luta nu till, och drick som du vill,
 tre klunkar å ra-, å ia-, å ra-,
 så kommer du inte nå buller å stad.
 Och utan buller och utan bång,
 skall denna vimpel hafva sin gång, till ljusan dag.

1565. Den gamle gruvkarlens förnöjsamhet

Om jag hade pengar nog,
skull jag köp en tunna råg.
Jag skull sitt i spisen,
bara må som grisen,
aldrig låta ett enda ord.

Upptecknat av Gustav Norman, Sala

1566. Stadsbon och bonden

Stadsbon han har det i alla fall bra,
han får till sig, allt vad han ska ha.
Och kommer en bonde och skall sälja nånting,
så samlar sig stadsborna runt däromkring.
I timal de stå, innan de pruta få.
De så lite sig bry, att vår tid är så dyr.
Fast jag är bara en bonde,
så har jag väl hjärta ändå.

Om jag kör till stan med ett vedlass nångång,
överst där lägger jag ved, torr och lång.
För stadsbon ska tänka: "Den veden är bra".
Och priset blir uppgjort, och det skall jag ta.
Men i botten - sur ved och smått -
ty den värmer så gott.
Men i staden, min själ, går den åt likaväl.
Fast jag är bara en bonde.....

När smöret blir gammalt så smakar det härskt,
då har vi ett medel så att det blir färskt.
Gräddmargarin blandas genast däri,
som färskt går det åt likaväl ska ni si.
Å stadsbon han blir så gald och så nöjd,
och viskar så glatt: "Oh, vad bonnsmör är gott".
Fast jag är bara en bonde,
så har jag väl hjärta ändå.

Upptecknat av Alarik Färnkvist

1567. FRIARE - VISA

Sjöngs i Västmanland och Dalarna

Jag tror jag får börja öfverge att sörja,
 fast hela världen står mig emot.
 Fastän en flicka, gjorde min olycka,
 därför är jag vid godt mod.
 Fägringen den du bär på din kropp,
 den lifvar hela kärleken opp.
 Ögonen dina, täcka och fina.
 Fötterna gå i dans.

När jag var ett litet barn begrafde de min far.
 Inte var jag gammal när de jordade min mor.
 Hvi skulle jag inte sörja ?

1568 VISA Upptecknad i Västmanland av J N Ahlström

Det bodde en konung allt uppå en ö,
 det bodde en konung allt uppå en ö.
 Han hade en dotter så fager och så fin, den sorgen gror aldrig.

1569. VISA Från "Vestmanland och Nerike" Upptecknad av R Dybeck

✓ Och när som flickorna de gifta se, så få de annat att tänka på ./.
 Ta' din lilla vän, dansa om i fläng,
 aldrig nånsin öfvergifva den, förr än döden den åtskiljer.

1570. VISA Upptecknad i Västmanland av J N Ahlström

Det gingo två jungfrur på vägen der fram,
 två rosor och två redeliga blommor.
 Der möter dem sig en god höfveligan man.
 Från Frankrike ärom vi komne.

1571. Jag gick mig ut åt lunden.....

Jag gick mig ut åt lunden, att söka mig en vän.
 Jag drömde att jag vilade, uti din ädla säng.
 Jag drömde att jag lekte, liksom de fåglar små.
 Men när jag sedan vaknade, så var det icke så.

Av hjärtat jag dig älskar, i all min levnads tid.
 Men det kan jag väl veta, jag får visst aldrig dig.
 Fast än du mig har lovat, att trogen mig förbli,
 så är jag alltför ringa, att kunna äga dig.

Av hjärtat jag dig älskar, från tå och upp till topp.
 så länge såsom blodet, är varmt uti min kropp.
 Nej, förr skall bergen smälta och vattnet varda lann (=land)
 förr'n jag dig övergiver och tager någon ann (=annan)

Såväl denna som nedanstående visa är meddelade av Gustaf Bergman,
 Gäsjö, Norbergs socken. Bergman född 1859. Ellen Lagergren tecknade
 upp visorna år 1934.

1572. Och hör du Erik Munter.....

Och hör du Erik Munter, vad haver du nu gjort,
 du är nu så fångslad från hand å te fot, ja från hand å te fot.

Jag gjorde mot min konung, jag bröt emot min ed,
 jag rymde ifrån gardet te Västerdalarne, ja te Västerdalarne.

Men när som jag kom uppå Salbo-ängarne (= Västmanl. Regemente vid Solbohed)
 och efter mig så kommo de Salbo-drängarne, ja de Salbo-drängarne
 (= knektar från Salbohed)

De vore visst ej mer än etthundratjugofem,
 å allihop så piska jag sänär som på en, ja, sänär som på en.

"Och hör du....."

Den svarta, bruna hjälten han bjöd mig på en sup.
Men när jag kom i stugan, så slapp jag inte ut, ja då slapp jag inte ut.

Ja, nu så får jag fara som vattnet kring en sten,
med stora järnebojor omkring mina arma ben, ja omkring mina arma ben.

Om någon sjunger visan och något lägger till,
han pliktat fem riksdaler och mister äran sin, ja mister äran sin.

1573.

Meddelaren till dessa - och många andra visor och låtar - f.d. gruvarbetaren Gustaf Bergman föddes i Gäsjö i Norbergs socken år 1859. Fadern arbetade vid bruket. Tidigt fick Gustaf lära sig älska sång och musik. Enligt hans egen utsago var visserligen arbetsdagarna långa men arbetstakten inte särskilt hög så det fanns rika tillfällen till sång och trall båda vid hästforan och efter plogen. Visorna man sjöng hade man lärt sig efter äldre personer. Om vintrarna stod man i slöjdekammaren och arbetade och sjöng. "Gamle Haglund (född 1810) hade den vackraste röst som någon kunde ha och då han sjöng måste alla dom andra lyssna", sa Bergman.

Ellen Lagergren intervjuade Gustaf Bergman och tecknade upp sånger och låtar efter honom år 1934.

DE GAMLA OCH FATTIGA 1574.

Det var vanligt att gamla och fattiga stackare "gick på roten" och då fick dom göra nytta för sig med det dom kunde. En tunna med surkål hade var och en i sitt hushåll på den tiden, sparad för vintern. Den innehöll rovor och kålrötter samt litet pepparrot som krydda. Det tog tid att skala alla rovor och kålrötter och det blev ofta arbete för de som "gick på rot". Så kunde man sjunga om dessa stackare:

Ser du Tiggare-Erker skalar pepperrötter,
ser du Tiggare-Erker skalar pepperrötter,
ser du Tiggare-Erker skalar rot.
Se, hur han sitter, se, hur han står.
Se, hur han ligger, se, hur han går.
Ser du Tiggare-Erker skalar pepperrötter,
ser du Tiggare-Erker skalar pepperrötter,
ser du Tiggare-Erker skalar rot.

Gustaf Bergman
(se ovan)
har meddelat
denna visa.

1575. DIN KIND ÄR SÅ RÖD....

Sjömansvisa, meddelad av Gustaf Bergman, Kärrgruvan, född år 1859
i Gäsjö i Norbergs socken.

1. Din kind så röd som vallmonros
din mun så sockersöt.
./Var gång jag dina ögon ser,
var bloddropp i mig rörs. ./.
2. Kom och följ mig ned till strand,
där skall du skåda få,
./likkistan min skall du få se,
med flagg och vimpel på. ./.
3. Kom och följ mig ned till strand,
ned till min lilla båt,
./att jag må räcka dig min högra hand
och sedan skiljs vi åt. ./.

1576. MIN BOK DEN ÄR

Sjömansvisa. Samma meddelare som ovan.

1. Min bok den är allaredan skriven,
med förgyllande bokstäver däruti.
Den är allaredan skriven,
den är allaredan skriven,
med förgyllande bokstäver däruti.
2. En flicka dä har jag redan älskat,
Albertina det var den flickans
namn,
Albertina, hela världen,
Albertina, hela världen,
Albertina, ja det var den
flickans namn.
3. Min grav den är allaredan graven,
den är graven uti böljorna de blå.
Den är allaredan graven,
den är allaredan graven,
den är graven uti böljorna de blå.

2 visor meddelade av Gustaf Bergman, Kärrgruvan.
Född i Gäsjö, Norbergs socken år 1859.

1577 JAG HAR VARIT GLAD.....

Jag har varit glad uti alla mina dar,
blott en halva och en flicka älskar jag.
Prott, trarajera, prott, trajerat,
prott, trarajera, prott, trajerat.
Blott en halva och en flicka älskar jag.

1578. OCH VI SKA BYGGA STUGA....

Och vi ska bygga stuga uppå tallemo,
hopp sullan, sullan, sullullan läj.
Å jämte breve vägen ska vi hålla krog.
Hå, hi å häj,
kom fallala läj.

Å Petter-Ola kom, han va så fet om mun,
hopp sullan, sullan, sullullan läj.
Å fläsket åt han opp, dä va hart annat punn.
Hå, hi å häj,
Kom fallala läj.

Jag har inga pengar, men ja har en slant,
hopp sullan, sullan, sullullan läj.
Men ja har en flicka, ho' ä rätt galant.
Ho, hi å häj,
kom fallala läj.

Hart annat punn = Ett halft pund (1/4 kilo)

1579. LITE TE VÄGGAR....

Mycket gammal visa som Gustav Bergman, född 1859 i Gäsjö i Norbergs socken, hörde de gamla sjunga när han själv var mycket ung.

Lite te väggar å ass int te tak,
 det gör uti stugan, det gör en stor sak.
 För bi bi å bi, å bom, bom, bom,
 bi bi å bi, å bom, bom, bom,
 bi bi å bi, å bi bi å bi, bi bi å bi å bom.
 Åker å äng,
 åker å äng.
 Å alla små fåglar de sjunga så väll,
 så väll, så väll.
 För bi bi å bi, å bom, bom, bom,
 bi bi å bi, å bom, bom, bom,
 bi bi å bi, å bi bi å bi, bi bi å bi å bom.

TIGGAREN 1580.

Visa, meddelad av Gustaf Bergman, Kärrgruvan, år 1934.

Skänk en slant åt gubben, nådigaste herre,
gumman min är död och åtta barn jag har.
Tog jag mig i högra sidan och dess värre,
skänk en slant åt gubben som är blott och bar.
Varför skulle jag som står på dödens brant,
skämmas för att tigga utav er en slant?

Själva kungen tigger utav rikets ständer,
folket ur sina fickor de tar sin million.
Tog jag mig i högra sidan och dess värre,
skänk en slant åt gubben som är blott och bar.
Varför skulle jag som står på dödens brant,
skämmas för att tigga utav er en slant?

STUNDOM PÅ HEDEN...!58!.

Visa efter Karl Svärd i Gäsjö, Norbergs socken. Född 1825
Meddelad av Gustaf Bergman, Kärrgruvan, år 1934.

Stundom på heden vi ligga helt stilla,
stundom vi excera för vår nådige kaptän.
Stundom befälen hantera oss illa,
vi hoppas snarligen i tält få gå in.

Skål för kaptenen som bjuder oss dricka,
skål för de gossar som excera i dag.
Skål för min trogna och utvalda flicka,
jag önskar att hon levde så roligt som jag.

Jag är en ung och fattig dräng....

1582.

Jag är en ung och fattig dräng, har intet hus, har intet hem.
Min moder lade sig i ro, hon ville helst i graven bo.

Min fader har jag aldrig känt, min moders hjärta har jag bränt.
Hon grät så tungt, hon tärdes ut. Hon bleknat bort och bad till Gud.

Så går jag här för var mans dörr, och inget är som det var förr.
Jag hör så många glada små, som ger mig bröd och ber mig gå.

På denna långa, breda väg, så mången herre möter jag.
Han kör så stolt och glatt i trav, han aktar ej på smådrängsklag.

När kusken kör så slår han på. Hans fru ber mig ur vägen gå.
En liten shilling för mitt väl, åt fattig drängs så sorgsna själ.

Det var en sommaraftonsstund, jag gick förbi en lövrik lund.
Där hörde jag så skön en klang. Ett bönehus, små barn som sang.

De sjöng om Gud i himmelrik. De tacka honom hjärtligt.
Där bads för alla, när och fjär, där bads för dem som fattig är.

Så går jag här i moln och natt, se'n alla människor sig nederlagt.
Här går jag hungrig, trött och våt, och ingen hör min stilla gråt.

Visan meddelad av Gustaf Bergman i Gäsjö, Norbergs socken. (född 1859)
Bergman hörde den sjungas i sin ungdom. Ellen Lagergren tecknade upp
visan år 1934.

1583. TUS, TUS, MINA FÅR !

Tus, tus, mina får! Lika många, som i går.
Fåren små, mina två. Glader är jag.

Visa från "Westmanlands skogsbygd" Ur VALLVISOR och HORNLÅTAR
av Richard Dybeck 1846.

Tus kommer av tussa = driva, valla.

1584. TUTELITOVEN

Vallåt som blåstes på horn i Gäsjö.

Tutelitoven, tolv man i skogen,
skällkona bundo de,
tjuren den stungo de,
lös fäna går i skogen å ryter !

Om vallåten berättas följande:

"En vallkulla i skogen, långt bort från bygden blev överfallen av rövare. De hade bundit skällkon, för att ta henne med sig och tjuren hade de slaktat. Och de andra djuren voro skingrade. Då de skulle tagga kullan för att föra henne med sig bad hon att få blåsa ett avsked till sina djur först. Och det fick hon. Då steg hon upp i ett träd och blåste ovanstående åt bygden. Och folk kom då upp till skogen och drevo rövarena på flykten."

Meddelat av Gustaf Bergman, Gäsjö, Norbergs socken, född 1859.
Gäller även nedanstående visa.

1585. DET ROAR MIG UTI LUNDEN

Det roar mig uti lunden till att vara,
förgäves jag ropar ditt namn, söta du.
Där eko ifrån bergen mig svarar,
förgäves du söker dig brud.

Vad har jag för jag har varit trogen,
du som var så falsk emot mig.
Jag tänkte till att bygga mig en hydda,
där berg och djupan dal skull skydda mig.

1586. FLICKAN SOM VILLE HA MAN

Kära du min dotter, du gör mig ingen sorg.
 Och jag ska ge dej huset grannt, och det ska stå på torg.
 Nej, far! Jag vill ha man.
 Du får ta honom var du kan,
 om det finns någon råd till.

Kära du min dotter, du gör mej intet bry.
 Och jag ska ge dej skeppet grannt, med segel upp i sky.
 Nej, far! Jag vill ha man.
 Du får ta honom var du kan,
 om det finns någon råd till.

Kära du min dotter, du gör mig ingen harm.
 Och jag ska ge dej pelsen grann, och den ska bli va varm.
 Nej, far! Jag vill ha man.
 Du får ta honom var du kan,
 om det finns någon råd till.

Gud ge dej en galen man - och aldrig någon vis -
 som ständigt kommer drucken hem, och piskar dej med ris.
 Ja, far! Jag vill ha man.
 Han må nu bli har dan han kan,
 om det finns någon råd till.

Ur "FILIKROMEN, hittills otryckta skämtsamma sånger
 (ord och musik) samlade och utgifna af Axel I. Ståhl."
 (pseudonym för Ludvig Theodor Öberg)

Utkom i flera olika utgåvor under mitten av 1800-talet.

1587. SLÅ I EN SUP....

Slå i en sup åt farfar stadig,
ska ni få se, va han blir farlig.
Men får han två,
han kan int' stå.
Sen ä han inte mera farlig.

När ja' blir gift å får en gumma,
mitt uti veckan står ho' som en blomma.
Men är hon sur,
ve veckans slut,
så är hon inte mera blomma.

1588. EN ÖM OCH EN SKÖN.....

1. En öm och en skön maka,
har bortgått ifrån mig.
Men Herren Gud i himmelen,
har tagit den till sig.
Jag går här uti ensamhet på jorden.
2. I ensamhet jag sitter,
i ensamhet jag går.
Besinna din ungdom,
och så de gångna år,
som vi haver levat tillsammans.
3. Jag såg ej någon annan,
än barnen som sprang,
och tårarna på kinderna,
så stritt och ymnigt rann,
när hon sina dagar haver slutat.

Meddelat av Gustaf Bergman, Kärrgruvan,
född i Gäsjö, Norbergs socken år 1859,
som hörde denna visa i sin ungdom.

1589. SELMAS KLAGAN

Visan meddelad av Per Erik Persson - "Hyvlar-Pelle" - Uttersberg, som i sin ungdom hörde flickorna i Västra Skedvi med förkärlek sjunga denna sång.

1. Vid lindens fot vid mälärstrand,
Selma med sin luta satt.
Solen sjönk från himlaranden,
ned i vågen, det blev natt.
2. Fredrik, Fredrik, detta hjärta,
som så troget slår för dig.
Kände du dess bittra smärta,
du visst aldrig glömde mig?
3. Naturen vilar, lärkan tystnar,
duvan flyr till makens bröst.
Näktergalen tjusas, lyssnar,
uppå Selmas milda röst.
4. Natten, kvalen och en luta,
skaptes för mitt ömma bröst.
Att i tysthet tårar gjuta,
var den övergivnes tröst.
5. Så i natten Selma kvider,
fäller lutan ur sin hand.
Reser sig och spökligt skrider,
ned mot flodens dunkla strand.
6. Selmas öga följer vågen,
följde flodens stilla lopp.
Tår i ögat, sorg i hågen,
blev den övergivnas hopp.
7. Oh, vad är det där som flyter!
Är det silversvanen vit?
Nej, den hårda böljan bryter,
sig mot Selmas kalla liv.
8. Ack, då fram ur skogen hastar,
en yngling fort mot stranden ned.
Djupt han sig i vågen kastar,
kämpande mot böljan vred.
9. Älvkungen log från jordens salar:
"Fredrik, söker du din mö?
Kärleken bor i dessa dalar,
älskar du, välan så dö".

1590. MIN FADER HAN VAR....

1. Min fader han var en beskedelig gubbe,
beskedelig gubbe, si gunn å hä.
Han sålde en märr å en stadig skinka,
en stadig skinka,
så galjen gungade an på en spik.
2. Min moder det var en beskedelig gumma,
beskedelig gumma, si gunn å hä.
Ho- sålde brännvin å brännvins mumma,
å brännvins mumma,
så att hon drucknade uti nordanflo(d).
3. Min syster det var en beskedlig flicka,
beskedlig flicka, si gunn å hä.
Till Borås dit så bleve hon gifter,
bleve hon gifter, si gunn å hä.
Och självaste rackaren fick hon te man.

Även denna visa ansåg meddelaren var mycket gammal.
I många visor förekommer en del konstiga "utfyllnadsord",
tillkomna för att behålla rytm i versen. Här t.ex.
"si gunn å hä". Så har det alltid varit och är än i
dag. Lyssna t.ex. på barnens ramsor när de leker. Oftast
är det fråga om fantasiord/GFr

1591. ACK, OM JAG HADE....

Ack, om jag hade mig en så brännvin,
en surströmming, en vacker flicka,
och en kanna öl.
Då skulle ni få se på hej, surultakulta,
surultakulta, surultakulta.
Då skulle ni få se på hej, surultakulta,
surultakulta, kulta.

1592
~~1591~~**POLSKETRALL**

"Hyvlar-Pelle" hörde sin far sjunga denna låt.

Harsbergs-Nisse med ett hurtigt mod,
 Hanskulle sig uti älskogstankarna gånga.
 Där fick han se var Karin stod,
 i herrgårdsgrinden och locka grisarna många.
 Å, hör du Kari - jänta,
 vill du töva vänta?
 Vill du vara trogen?
 Jag är redobogen,
 till att älskogen sköta.

1593

~~1592~~**POLSKETRALL**

När "Hyvlar-Pelle" var barn hörde han de gamla sjunga denna trall
 när de kom samman.

När ja kom te den store brända,
 bevar oss väl,
 då reste alla gössar sej på ända.
 För Sven Andersson,
 å Gusta Karl-Persson
 å Karl-Per speleman
 å ja, min fästeman.
 Å Knip-Olles son, å Ichre-Bänken,
 å Kike-Nisse, Kisse Abram Svensson,
 å Fingre i Kråka,
 å Petter i Saxon,
 å Åkra Spik.

1594

~~1598~~VISA efter "Hyvlar-Pelle"

"Efter ett fruntimmer som gick omkring och hjälpte till"

När som jag tjänte som torparedräng, så tog jag mig en vän.

./. Men nu har hon giftat sig med en annan, och mig har hon bortglömt ./.

Minns du i den gröna ängen, när vi taltes vid?

./. Och jag frågade och du lovade, trohet utan svek ./.

Kyssar och klappar det var ju det första, jag i dina ögon såg.

./. Din mun så söter som klara vinet, i pressad druvan låg ./.

Nog är det svårt att se sin kära, med en ann' stå brud.

./. Men jag hoppas att Gud han ger mig, en vän så huld som du ./.

1595

~~1598~~POLSKA efter "Hyvlar-Pelle"

"När som jag friar"

Text Han: När som jag friar, så tar ja' mitt omkring dej.
Liten puss då vill ja' ha.

Hon: Sticker du dit, ja' biter trynet av dej.
Ja' har tänner (tänder) som en treårs gris.

(Det förefaller som om den upptecknade melodin och texten inte hör ihop, men eftersom texten är rolig får den stå här i alla fall)

1596. GESÄLLVISA o. GÅNGLÅT

Visan är efter en snickarmästare - Mäster Hans - född 1798 i Göteborg. För ett stop brännvin fick Per Erik Persson - "Hyvlar-Pelle" - Mäster Hans att år 1878 (vid 80 års ålder) teckna ner visan. Den sjöngs av gesällerna på deras långa vandringar från den ena mästaren till den andra, Mäster Hans hade själv sjungit den i sin ungdom.

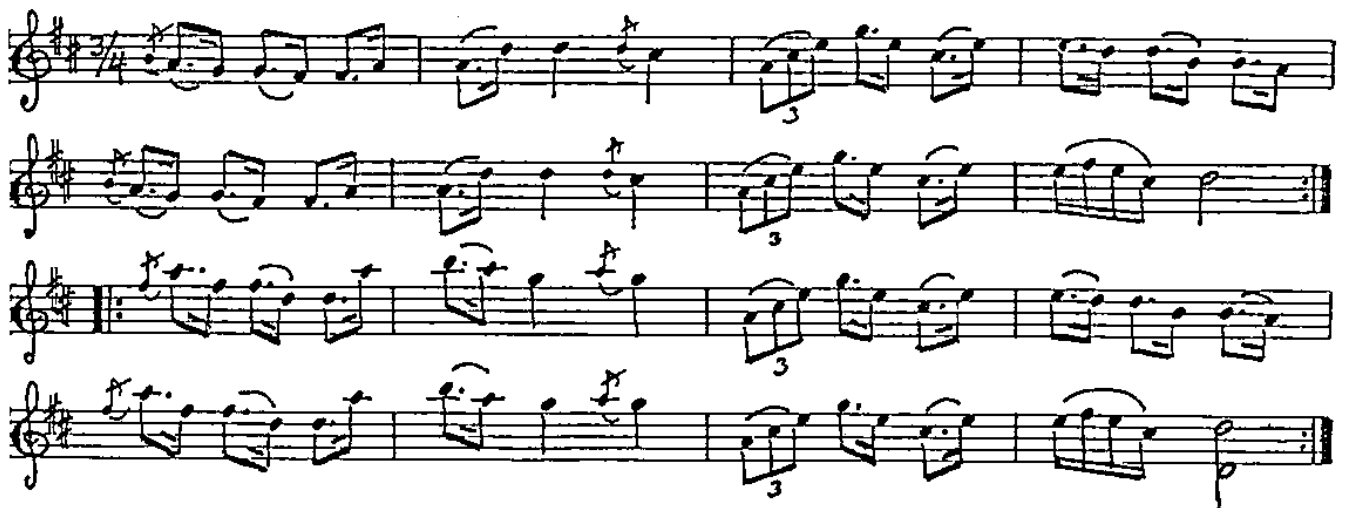
1. På landsvägen jag vandrat har
i nära tretti år.
Ibland var väderleken bra,
ibland så var den svår.
Å bönderna va' si och så,
men flickorna jag tryckte då.
ty utav dem jag fick logi
och slapp att utestängder bli.
./.. Å se på stjärnorna de små,
ut på himmelen den blå.
De nickade så vänligt ned till mig också./..
2. På landsvägen jag vandrat har,
kring hela jordens ring.
Sökt har jag efter mycket,
men funnit ingenting.
Jag räknat milena ihop,
likt sjöman gör med sina knop,
men min seglats är ändå,
att helst om kvällarna få gå
./.. Å se på stjärnorna
3. Jag lagt ut mina krokar,
och kastat mina garn.
Och många har jag fångat,
av Evas sköna barn.
Ja, mången gång jag huvudstup,
har svurit trohet för en sup.
Men hur härligt är ej då,
att på knä för köksan stå,
./.. Å se på stjärnorna.....

4. I Vimmerby en flicka,
jag trohet svurit har.
I hjärtat har jag lagt 'na,
där får hon ligga kvar.
Men Herre Gud, vad stackarn grät,
när ur min famn jag henne slet.
Vart jag vänder eller går,
hon mig städse följa får,
./och se på stjärnorna de små,
.....
5. Och när jag åter kommer hem,
jag strax till prästen går.
Då skall han fråga henne,
som vid min sida står:
"Säg, vill du älska detta stöd,
Kalle Pihl, i lust och nöd?"
Då skall hon skrika till ett: Ja!
så taket lyfts av väggarna,
./och se på stjärnorna de små,
.....
6. Och om du resan skulle ta
förbi mitt enkla hus,
så kan du titta in till mig,
förutan något krus.
Och när vi sedan skakat hand,
å tar en duktig tår på tand.
Vi gamla minnen tänka på,
se'n vi på landsvägen fick gå,
./och se stjärnorna de små,
ut på himmelen den blå.
De nickade så vänligt ned till mig också./.

1597. P O L S K A efter "Blinda Lasse" - född omkring 1830

i Skinnskatteberg. Lasse trakterade fiol och klarinett och spelade på stora bröllop och lekstugor.

Låten meddelad av Per Erik Persson - "Hyvlar-Pelle"

1598. GAMMAL GESÄLLVISA

Meddelaren, Per Erik Persson - "Hyvlar-Pelle" - född 1855,
hörde denna visan i sin ungdom sjungas i Västra Skedvi. Han
bedömde den som mycket gammal.

Det hände sig en lördagsafton,
när jag mig några små supar tog.
Och sedan så blev det så sent uppå kvällen,
flickan mig åt sängen drog.

Vi hurrum, vi surrum, vi hurrum, vi surrum,
vi hurrum med flickor tills dagen blev ljus.
Men värre blev det för den stackars gesällen,
när han får taga sin bindel och gå.

Om söndags morgon när jag uppvaknar,
frågar min flicka huru jag mår.
Sedan så tar hon fram glas och puteljen:
"Gosse, ta dig nu en tår".

Om måndag morgon när jag uppvaknar,
frågar min mästare mig hur jag mår.
Efter kom käringen, dunderar å svärjer:
"Pojkar, gesäller, åt verkstaden gå !"

En stund därefter blev jag desperater,
hastigt jag på mig stövlarna drar.
Sedan så går jag till mina kamrater,
frågar om de penningar har.

Ja ännu, ja ännu, ja ännu, ja ännu,
ja ännu så ha vi riksdalerna tu.
"Kom, låtom oss gå till den närmaste krogen,
ta oss två supar - kanhända sju"

Om någon vill veta vem visan har diktat.
så var det tre pojkar från Vinåkers bruk.
Den ena het Renholt, den andre het Vassberg,
den tredje hette Karl, sjunger visan slut.

1599. Var ska' jag ställa hästar och vagn....

Var ska' ja' ställa hästar å vagn, vännen så finer å så kär?
 Var ska ja ställa hästar å vagn, vännen så kär?
 Uppå min gård där är lir å stall, där ska du ställa hästar å vagn,
 vännen så finer å så kär, vännen så kär.

Kom, lilla vännen, nu går vi in, vännen så finer å så kär.
 Kom, lilla vännen, nu går vi in, vännen så kär.
 Här är mitt rum, här ska vi bo, här ska du finna kärlek och tro.
 Vännen så finer å så kär, vännen så kär.

Var ska ja hänga handskar handskar å hatt, vännen så finer å så kär?
 Var ska jag hänga handskar å hatt, vännen så kär?
 Invid min dörr, där är en knapp, där ska du hänga handskar å hatt,
 där ska du hänga handskar å hatt, vännen så kär.

Var ska jag lägga strumpor å skor, vännen så finer å så kär?
 Var ska jag lägga strumpor å skor, vännen så kär?
 Invid mitt bord, står en stol, där ska du lägga strumpor å skor.
 Där ska du lägga strumpor å skor, vännen så kär.

Var ska ja' väl ligga i natt, vännen så finer å så kär?
 Var ska ja väl ligga i natt, vännen så kär?
 Ut i min säng invid mitt bröst, där ska du finna kärlek å tröst.
 Vännen så finer å så kär, vännen så kär.

Visan (valsens) efter Per Erik Persson (Hyvlar-Pelle), Uttersberg
 (född 1855) som hade lärt sig låten av en klarinettist som hette
 Nils Andersson. Ellen Lagergren upptecknade visan den 3 april 1930.

1600. STEGVALS

Låten meddelad av Per Erik Persson - "Hyvlar-Pelle" - född 1855, som redan i sin barndom lärde sig låten av en åldrig klarinettblåsare som hette Nils Andersson. Enligt Hyvlar-Pelle dansade man stegvals till denna låt.

A inte har jag havre Ej heller några vete - korn,
 men flickan min får höra, att jag kan spela horn. Tra-
 tralilala Men
 flickan min får höra att jag kan spela horn. Tra-
 -tralilala..... Men
 flickan min får höra, att jag kan spela horn.

A inte har jag havre, ej heller några vetekorn,
 men flickan min får höra, att jag kan spela horn.
 Tra tralilala, tralilala, tralle lala,
 tralilala, lallila, trelle, tralla.
 Men flickan min får höra, att jag kan spela horn.

1601. SKAM Å BONN

Polska

(Skam=Fan= Djävulen och bonden)

"Det var en gång en bonde, som var mycket duktig att spela fiol. Men han var också duktig att skryta däröver. Så hände det en dag, när bonden satt i ett muntert lag, att han utropade: "Må Skam ta mej, om ja' inte kan spela, om då så vore va' som helst !"

Då kom Skam in. "Om du ej kan göra fortsättningen på den här", sa han och tog och spelade en låt, "så tar ja' dej". När han hade spelat halva polskan, räckte han bonden fiolen. Men bonden gjorde polskan färdig och spelade så det eka-de i stugan. Men när han hade slutat smet Skam ut genom dörren.

Meddelat av P E Persson (Hyvlar-Pelle) som hört låten och dess historia av Dal-Anders, född 1833. Upptecknat i Hed 1931 av Ellen Lagergren

1602. DANSLEK

Inte må du tro jag går och friar, fastän jag hitta på å slinka in.
 ./. För då finns flickor i andra byar, som faller bättre uti mitt sinn. ./.

A inte kan ja' te vännen komma, varken åka, rida eller gå.
 ./. Men ja' ska' glömma't te nästa sommar, då skall ja' segla över böljan blå. ./.

Upptecknat efter "Hyvlar-Pelle". Detta var en danslek som bl.a. förekom i lekstugorna i Västra Skedvi omkring år 1870. En lek som syntes ha lång tradition.

2 visor från 1850-talet upptecknade av Jacob Lundberg, Sala

1603. MORMORS VISA I

Inga rikedomar har jag haft
och inga rikedomar att ärva.
Give Gud mig mitt dagliga bröd,
i Himmelriket en gång när jag är död.
Så har jag rikedom att ärva.

1604. MORMORS VISA II

En visa jag nu sjunga vill fast världen gör mej tung,
fast världen är bekymmersam för mej som är så ung.
Att träda fram i världen här med müda, sorg och stort besvär.
Så väl de stora som de små, sin lön de skola få.

1605. SKÄNKLÅT efter "Hyvlar-Pelle"
"Spelmannsskålen"

När spelmannen tyckte att det var tid att bryta upp från dans och lek, tog han upp denna låt som de församlade ledsagade med sin sång. Under tiden gick en av gossarna med en mössa i handen och tog upp pengar till spelmannen. Vid stora kalas och bröllop kunde det bli rätt mycket. När alla hade givit ställde sig den som tagit upp skålen (kollekten) mitt på golvet och sjöng och tackade.

Låten och seden hade förekommit där "Hyvlar-Pelle" bodde så länge han kunde minnas och den brukades även av mycket gamla spelmän.

Text: Si, så sjungom vi så för den spelmannens skål,
såsom flickan hon sjöng för sin käraste i går.
Och hon sade, det fattas uti,
kära hjärtanes gossar, lägg i, lägg i !

Haver tack, haver tack,
för den redliga skänk,
er belöning skall bliva med en flicka uti säng.
Ja, det lovar jag er.
Fallera, falliralla, ralla rej,
falleralla lej.

1606. VISA efter "Hyvlar-Pelle"

"Ack om jag vore en blommande ros....."

Ack, om jag vore en blommande ros,
i min kärastes örtagård.
Då hade jag honom att blomma hos,
då hade jag huld och vård.

Och se'n när jag bleve en vissnande ros,
i min kärastes örtagård.
Då hade jag honom att vissna hos,
då hade jag huld och vård.

1607. MINA GETTER, Ä' NI HÄNNÄ?

Mina getter getter! Ä' ni hännä?

Skäll-geta! Ä' du mä?

Mina getter! Ä' ni mä - mä?

Sleke-vita ä' här.

Ur VALLVISOR och HORNLÅTAR utgivna av Richard Dybeck 1846.

Hännä eller hanna = Västmanländskt uttryck för här.

Skäll-geta = En get som bar klocka, pingla om halsen. Ledargeten.

Skälla, ursprungligen skella, är fornnordiska.

Mä' = med.

Sleke-vita = En vit get som lätt lockas med sleke d.v.s en hård mjöldeg bestående av bland annat salt, tjära och åtskilliga örter t.ex. getpors, getrova, getmat. Sleke, fornnordiska. På Island heter det sleiki.

1608. 2 HORNLÅTAR

(Lise ko = Lilla ko)

Från "Westmanlands skogsbygd" (Hed, Gunillbo, Ramnäs o.s.v.)

Ur SVENSKA VALLVISOR och HORNLÅTAR, utgivna af Richard Dybeck 1846

1609. LARS Å MAS

Lars Å Mas gick åt skogen en gång, gick dit för att höra på fåglarnas sång.
 "Ska vi skjuta", sa Mas. "Ja, då gör vi", sa Lars.
 "Då va bra du, Mas", sa Lars

Så sköto de höken, som satt på en gren, och höken föll ned och blev död som en sten.

"Å han döder", sa Mas. "Ja, då ä han", sa Lars.

"Då va bra du, Mas", sa Lars.

Och Mas han tog höken uppå sin rygg, och vandrade hem så glad och så trygg.

"Å han tunger", sa Lars. "Ja, då ä han", sa Mas. "Då va bra....."

När de kom hem å den höken skull flå, så gick då inga knivar att bita därpå.

"Ska vi slipa", sa Lars. "Nej, vi brynjar", sa Mas. "Då va bra du,....."

Så koka de höken, å den smaka så gott, och trehundra kärningar drunkna i flott.

"Blev de mätta", sa Lars. "Ja, då blev de", sa Mas. "Då va bra du,....."

Lars Å Mas skulle gå över en bäck, å Mas han hoppa så förbannade lätt.

"Å du mä", sa Mas. "Ja, då ä ja", sa Lars. "Då va bra du, Mas", sa Lars.

Lars Å Mas nu till helvetet drog, Lars med en harv och Mas mä en plog.

"Ska vi plöja", sa Mas. "Nej, vi harvar", sa Lars. "Då va bra du", sa Lars.

Men fan blev rädd å sprang mot e vägg. Men Mas var ej sen att få tag i hans skägg.

"Håller du i", sa Lars. "Ja, då gör ja", sa Mas. "Då va bra du", sa Lars.

Och Mas fick tag i en rakkniv i hast. Och Lars var ej sen att få tag i en kvast.

"Ska vi raka'n", sa Lars. "Ja, då ska vi", sa Mas. "Då va bra du", sa Lars.

Så raka de gubben och gjorde'n så fin, så han såg ut som ett nyskollat svin.

"Å han fin nu", sa Lars. "Ja, då tror ja", sa Mas. "Då va bra du", sa Lars.

Men svansen läto de gubben ha kvar, så de kunde se vad väg han skull ta.

"Får han ha den", sa Lars. "Ja, då får han", sa Mas. "Då va bra du", sa Lars.

Visan upptecknad i Heds socken den 20 januari 1930 efter P E Persson

- Hyvlar-Pelle - som hörde den sjungas av de gamla i Västra Skedvi när

han var ung. Visan är icke unik för Västmanland - har sannolikt förekommit

även i andra landsdelar - men har ändå medtagits då den har en ålderdomlig stil.

1610. I FJOL VE JUL SA GRISA MI KO

Ramsa efter Karl Fredrik Karlsson, Karmansbo

I fjol ve jul så grisa mi ko,
 å då kalva mi so,
 å då drunkna mi märr uti solsken.
 Jag sadla min stövel å smorde min häst,
 å sporrarna band ja ve döra.
 Så red ja över solen då skogen gick ned.
 Där hängde två murknade bromsar.
 Där hang två präster, där sang två lik.
 Ja låg där ja satt,
 å ja drömde den natt,
 ja drömde den visan var bakvänder satt.

Den döve han hörde, den dumbe han log,
 den handlöse spela på lyra.
 Den blinde han skulle gå ut å bese,
 vad natten han här mände lida.
 Då fick han se en så underlig ting,
 den handlöse lekte med flickan sin.
 Ja låg där ja satt,
 å ja drömde den natt,
 ja drömde den visan var bakvänder satt.

Det va två skator som byggde ett bo,
 de byggde ett bo på vår loge.
 Det va två hönor som spände en hög,
 och flögo med honom åt skogen.
 Laxen han kliver i eketopp,
 och ristar ner stora lövgrenar.
 Och ekorren springer på havsens bott,
 å vältar upp stora stenar.
 Ja låg där ja satt,
 å ja drömde den natt,
 ja drömde den visan var bakvänder satt.

1611. GAMMAL VISA FRAN GUNNILBO

Bebåda din grymhet du store monark,
 som här uti världen regerar så stark.
 Din höghet och ära förgås inom kort,
 när glaset urrunnet då måste du bort.

Du måste bortvandra från allt vad du har,
 å lämna åt andra allt som är kvar.
 Dina släktingar och vänner dom tager ditt gull,
 å dej lägger dom ner i den mörkaste mull.

"Dä va en gammal gubbe som sjöng den här visan i
 Färna då ja va barn", meddelade änkan Lovisa
 Eriksson, född 1857 och boende i Färna.

1612. "HERR STRANDBERG SKÖT UT BÅTEN....."

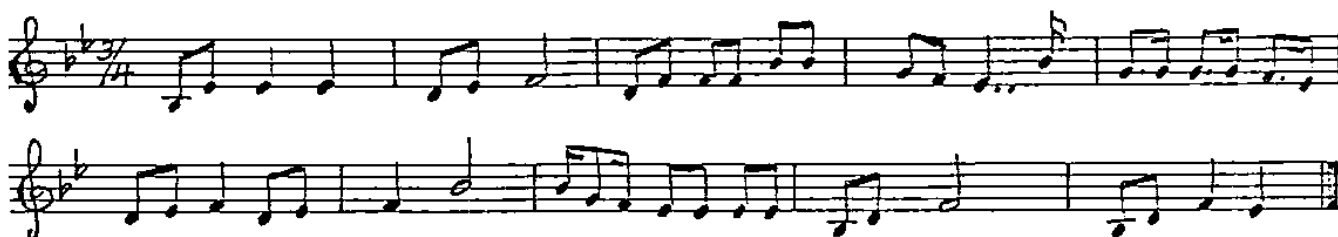
Visa meddelad av Karl Fredrik Karlsson, Karmansbo som
hört den sjungas av bonden Erik Jansson i V.Skedvi socken.

1. Herr Strandberg sköt ut båten,
han var så hjärtligt glad.
./ Han skall till Ramnäs fara,
i tankar att få ja. ./
2. Men när han kom till Ramnäs,
sköt han sin båt i land.
./ Där möter han sin svärmor,
och så sin lilla madam. ./
3. Gudagen, ni min svärmor,
kan jag er dotter få.
./ Hon är min hela begäran,
och hela min åtrå. ./
4. Hav tack, min hjärtans gosse,
det går väl icke an.
./ Den flickan är för unger,
att taga sig en man. ./
5. För inte kan hon baka bröd,
ej heller brygga öl.
./ Och inte kan hon göra,
de sysslor, som hon bör. ./
6. Flickan börjar gråta,
och faller tår på kind.
./ En sådan vacker gosse,
går aldrig ur mitt sinn. ./
7. Gossen börjar gråta,
och faller tår på tår.
./ En sådan vacker flicka,
går aldrig ur min häg. ./
8. Schalen som jag fick,
med fransar runt omkring.
./ Den kan du få tebaka,
då gör mej ingenting. ./
9. Boken som du gav mej,
med pärmar röd som gull.
./ Den får du nu igenta,
för den var sviken full. ./
10. Ringen som jag fick,
med namnet ditt och mitt.
./ Den får du nu igen,
så bliver vi nu kvitt.

1613. "KOM TE MEJ OM LÖRDAGVÄLL..."

Visa efter Karl Fredrik Karlsson, Karmansbo

1. Kom te mej om lördagväll,
hopp faralla lalla, lördagväll,
så ska du få då ja ha lovat dej, Kalle lilla.
2. För ja törs inte gå te dej,
hopp faralla lalla, gå te dej,
för herrgårdshundarna biter mej, Kalle lilla.
3. Den svarta hunden den ska dö,
hopp faralla lalla, den ska dö,
den vita kan du ge ett stycke brö, Kalle lilla.
4. När du kommer till min port,
hopp faralla lalla, till min port,
då får du inte rida fort, Kalle lilla.
5. När du kommer på min gård,
hopp faralla lalla, på min gård,
då får du inte dundra hårt, Kalle lilla.
6. När du kommer te min trapp,
hopp faralla lalla, te min trapp,
så tar du av dej skor och hatt, Kalle lilla.
7. När du kommer te min dörr,
hopp faralla lalla, te min dörr,
så sitter nyckeln strax ovanför, Kalle lilla.
8. När du kommer i kammar'n in,
hopp faralla lalla, i kammar'n in,
så ska du ta dej ett glas brännevin, Kalle lilla.
9. När du kommer i min säng,
hopp faralla lalla, i min säng,
låt se du är en rasker dräng, Kalle lilla.

Meddelaren - Karl Fredrik Karlsson - var född i Bro socken i Västmanland (strax utanför Köping) år 1848. När Karl Fredrik var 2 år flyttade familjen till Karmansbo där fadern blev torpare under Karmansbo herrgård. Karl Fredriks mor - Anna-Greta, född 1828 - sjöng denna visa.

Upptecknat av Ellen Lagergren på Köpings ålderdomshem, där Karl Fredrik Karlsson bodde år 1931.

1614. "KJORTIL Å TRÖJA, BRÄNDE HON...."

Polsketrall, meddelad av Karl Fredrik Karlsson, Karmansbo, som dels hört gamla människor i Heds socken sjunga den och "Trogen-Pelle" sjöng den på logdanser när ungdomen roade sig. Karl Fredrik Karlsson var född år 1848.

Kjortil å tröja brände hon i ugnen,
å särken kokade hon i lut.
För löss å lopper å deras ongar,
de tänkte göra på mej ett slut.
Men ska då inte bli e gruvlig sôrg,
när kroppen förvandlas te löss å skôrv,
å stackars kvinna,
ska sitta spinna,
å ingen bot för lössen finna kan.

Jag har löss utav tretti sorter,
förutom dem som på ryggen går.
Men jag tror nog att det är att ljuga,
för jag har säkert de trettitvå.
Å dom ä stora å dom ä små,
å dom ä vita å dom ä grå.
Å dom ä vita,
ja, liksom krita,
dom löss som på min rygg spatserar små.

Å ja har hängelus, å ja har flängelus,
å ja har löppa å ja har gnet.
Å ja har satlus, å ja har flatlus,
å mycke annat som ingen vet.
Å ja har löss av så många slag,
så om ja sutte här i år och dag,
så kan ja inte för er omtala,
så många slag utav löss jag har.

1615. DEN FLICKAN SOM VILLE

Den flickan som ville uti äktenskapet gå,
men se alls inte ville jag så.
Därför så skola vi till tingssalen gå,
för att höra vem det är som ska rå.
Och därför så bliver det väl ingen annan rå,
än att ta flickan uti armen och till tingssalen gå.
Hej sjung hopp faderallan lej,
hej sung hopp faderallan la lian lej.

Hör nu på Herr Lagman, om ursäkt jag ber,
om jag kan få tala med er.
Jag vet ju att jag vållar att denna har två liv,
och den ena är jag orsaken till.
Och därför så bliver det väl ingen annan råd,
än att ta flickan uti armen och till prästfadern gå.
Hej sjung hopp.....

Kära söta pastor sätt dig ned och skriv,
här en lysning som jag nu hava vill.
Jag vet ju att jag vållar att denna har två liv,
och den ena är jag orsaker till.
Jäkeln, sa prästen, ja då va rätt galant,
så lätt kan ja förtjäna mig en två riksdalers slant.
Hej sjung hopp.....

Alla mina penningar de hava nu gått åt,
två riksdaler haver prästfadern fått.
Fem riksdaler te körkan då pliktade jag,
för ett otidigt sängelag.
Men ja är lika lustig och ja sjunger ännu,
jag super ur mitt brännvin och så klappar ja min fru.
Hej sjung hopp.....

Visan meddelad av Karl Fredrik Karlsson, Karmansbo, född 1848,
som hörde knekten Tun sjunga den i Västra Skedvi.

1616. SKÖMMARVALSEN

(Skomakarvalsens)

Meddelad av Karl Fredrik Karlsson, Karmansbo, som hörde låten när han som 17-åring tjänade dräng i Västra Skedvi.

Gott folk, ja vill sjunga en visa igen.
Den bästa på jorden är skomakaren,
ty fanns ej hans sylar,
hans becktråd och prylar,
så gick det i världen för den och för den.

Baroner och grevar de äro ej små,
så stora som hus ibland oss mänd de gå,
de gyllene frackar.
Men när de får klackar
så bliver de högre och längre ändå.

Flickan gick barfota uppå en bal,
för hon skulle bliva förlägen å skral.
Fick stickor i foten,
i bröstet lungsoten.
Nej, förr kan hon umbära klänning å schal.

Vad trevligt när damerna håller igen,
med tagel å tygel de älskade män.
Men mannen, den stoffeln,
kom ej under toffeln,
om toffeln ej gjordes av skomakaren.

Karl Fredrik Karlsson har sett skömmarvalsens dansas av en skomakardräng i Västra Skedvi socken och samma sak av en annan skomakare. Dessa utförde under dansens gång med stor skicklighet, hur en skomakare arbetar i det han låtsades sno becktråd, sömma, becka, pligga o.s.v.

1617. "DÄ VA' EN GÅNG UTI FÖRRE VECKA'...."

Visa meddelad av Karl Fredrik Karlsson, Karmansbo.

Dä va' en gång uti förra vecka
när Anders gjorde å ett herretal.
Hanses käring ho' va' så finer
å vit i snoka som ett äggeskal.
Ha, ha, ha, dä va bra,
å vit i snoka som ett äggeskal.

Hennes ögon i skallen blänkte,
liksom tallrikar av vit postelin.
Å hennes kinder å hennes tänder,
å kors i Jespe mej, va ho va fin !
Ha, ha, ha, dä va bra.
Å kors i Jespe mej, va ho va fin !

Hå, tänkte Anders, va dä skulle smaka,
om ja' kunne få e lita puss.
Fast ja har e så skäggi haka,
å munnen stor som en trollhättesluss.
Ha, ha, ha, dä va bra.
Å munnen stor som en trollhättesluss.

Ho kom smilande, tog mej om live,
å inte vet ja hur dä sen gick te.
Men pussen fick ja, å dä va givet,
å så fick ja en, å en därte.
Ha, ha, ha, dä va bra,
å så fick ja en, å en därte.

Herretal = Tala på fint manér
Snoka = Ansiktet
Postelin = Porslin
Kors i Jespe mej = Milt kraftuttryck

1618. BÄLTET

Visa meddelad av Karl Fredrik Karlsson, Karmansbo, född 1848, som lärt sig den av sin farfar Per Jansson, född på 1700-talet och torpare i Heds socken under Karmansbo herrgård.

1. Det var en söndagsmorgon,
jag till körkan skulle rida.
Hoppsan sej, sulitan tej.
Te körkan skulle rida.
Då knäppte ja på mej bältet mitt,
då knäppte ja ve min sida.
Hoppsan sej, sulitan tej.
2. När som jag på vägen kom,
då mötte ja en bonde.
Hoppsan sej, sulitan tej,
då mötte ja en bonde.
När som han mitt bälte fick se,
han trodde det var Hin Onde.
Hoppsan sej, sulitan tej.
3. När som jag till körkan kom,
där jag min häst skulle sätta.
Hoppsan sej, sulitan tej,
där jag min häst skulle sätta.
Folket som mitt bälte fick se,
dom lyfte på hatt och på hätta.
Hoppsan sej, sulitan tej.
4. När som jag i körkan kom,
där satt både gamla och unga.
Hoppsan sej, sulitan tej.
Där satt både gamla och unga.
Folket som mitt bälte fick se,
dom glömde att läsa och sjunga.
Hoppsan sej, sulitan tej.
5. Prästen som vid altaret stod,
han skulle på knä nedfalla.
Hoppsan sej, sulitan tej.
Han skulle på knä nedfalla.
När som han mitt bälte fick se,
han glömde att Gud åkalla.
Hoppsan sej, sulitan tej.
6. Prästen bjöd mej korna sju,
å alla va de vite.
Hoppsan sej, sulitan tej.
Å alla va de vite.
Då kunde ja inte ta för bältet,
ja tyckte dä va för lite.
Hoppsan sej, sulitan tej.
7. Kungen bjöd mej dotra sin,
å hälften av sitt rike.
Hoppsan sej, sulitan tej.
Å hälften av sitt rike.
Då kunde ja inte ta för bältet,
ja tyckte dä va för lite.
Hoppsan sej, sulitan tej.
8. Det var en söndagsmorgon,
då föll mej så tokiga tankar.
Hoppsan sej, sulitan tej.
Då föll mej så tokiga tankar.
Då bytte ja bort bältet mitt,
mot ett par lappiga vantar.
Hoppsan sej, sulitan tej.
9. Mitt bälte var nog ej så grannt,
som vad man trodde å tänkte,
Hoppsan sej, sulitan tej.
Som vad man trodde å tänkte.
Ty dä va gjort å sillaffjäll,
å hopsatt utav länker.
Hoppsan sej, sulitan tej.
Å hopsatt utav länker.

Västmanlands Spelmansförbund

1619. JUNGFRUN SATT I KAMMAREN

Visa, meddelad av Karl Fredrik Karlsson, född 1848, som han lärt sig av sin mor Anna-Greta, född 1828 i Bro socken.

1. Jungfrun satt i kammaren,
och sydde guld på skinn.
Då kommer det en sjöman
gångandes därin.	10. Tre skepp uti floderna,
det tar jag när jag kan.
Men jag tar sköna jungfrun,
som jag med tärning vann.
2. Hör på, du lilla sjöman,
vill du spela guldtärningen med mig?
Nej, jag har icke rödan guld,
att sätta emot dig.	11. Oh, hör du lilla sjöman,
gå genast ut från mig!
Ett slott och en befästning,
det vill jag giva dig.
3. Ja, sätt du ut din kapp,
fast den är mycket grå.
För däremot så sätter jag,
min ära och min tro.	12. Ett slott och en befästning,
det tar jag, när jag kan.
Men jag tar sköna jungfrun,
som jag med tärning vann.
4. Den första guldtärningen,
som uppå bordet rann,
sköna jungfrun tappade,
och lilla sjöman vann.	13. Hör du, lilla sjöman,
gå genast ifrån mig!
Mitt halva kungarike,
det vill jag giva dig.
5. Den andra guldtärningen,
som uppå bordet rann,
sköna jungfrun tappade,
och lilla sjöman vann.	14. Ditt halva kungarike,
det tar jag när jag kan.
Men jag tar sköna jungfrun,
som jag med tärning vann.
6. Den tredje guldtärningen,
som uppå bordet rann,
sjön jungfrun tappade,
och lilla sjöman vann.	15. Jungfrun går kring golvet,
och friserade sitt hår.
Gud nåde och Gud tröste mig,
sånt giftermål jag får!
7. Och hör du, lilla sjöman,
gå genast ut från mig!
Tre silkessydda skjortor,
det vill jag giva dig.	16. Jag är väl ingen sjöman,
fast jungfrun tycker så.
Jag är den bästa kungason,
som uti England går.
8. Tre silkessydda skjortor,
då tar ja när jag kan.
Men jag tar sköna jungfrun,
som jag med tärning vann,	17. Är du den bästa kungason,
som uti England går,
så ska du få min jungfrudom,
ja, om ja hade två,
ja, om ja hade två!
9. Oh, hör du lilla sjöman
gå genast ifrån mig!
Tre skepp uti floderna,
det vill jag giva dig.	

1620. LASSE Å LASSET

En visa som Karl Fredrik Karlsson, Karmansbo, född 1848, lärde sig när han som 17-åring tjänade dräg i Västra Skedvi.

Tänk, sa Lasse, om ja skötte lasse,
å lasse kullra över dej, sa Lasse,
å du, ditt arma kräk, kom unner lasse.
Hur skulle då då gå må dej?

Men Lasse hann knappt få ol ur munna,
förrän i dike lasse var på stunna.
Å ja mitt arma kräk kom unner lasse
å hållde på att rent fördärvad bli.

Men Lasse han va starker som en oxe,
å inte sto han länge där å koxe,
förrän i dike Lasse ryggen krökte,
å fick lasse ut ur dike i ett enda tag.

Så kom en herreman, han ville ha na,
en sådan friare han skull fa ta na,
för han har gods å gull å gröna ängar.
En sådan måg det vill ju gubben ha.

Men flickan sa: "Ja tycker inte om en,
om än han vore ifrån himmel kommen,
ty ja mitt hjärta ga åt grannens Lasse,
för om sommarn, när vi körde hö.

Kräk = krake, stackare Unner = under Ol = ord Munna = munnen

Stunna = stunden Hållde = höll Sto å koxe = stå å fundera (prata)

Ha na = ha henne Ta na = ta henne Gull = guld Gubben, i detta fall =
pappan. Om en = om honom Ga = gav

1621. POLSKA

Meddelad av Johan Lövgren, född 1858 i

i Hinsbo, Norbergs socken. Han hade hört sin svärfar Johan Johansson från Västra Djupkärre, född 1819, spela den.

1622. VAGGVISA I KRÅKSLOTTET

Liten pilt på berget stod, i det kalla regnet.
Fick han se var flickan gick, i den gröna ängen.
Ängen grön, flickan skön,
ängen grön, flickan skön.
Pilten var full i falskhet.

Såväl denna som nedanstående visa är upptecknade efter
Lovisa Jansson, född 1848 i Bäckagruvan, Ramsbergs socken.

1623. BYSKOMAKAREN

Godagen gode bonde, nu haver du mig här.
Var haver du din smörja, var haver du ditt lär?
Då sätter jag mig neder till att rita.
Ibland hudar å skinn,
med krokkniven min,
så den stackars bänden måtte hisna.

Det första som jag gjorde va tofflor åt kär mor.
Den ena vart för liten, den andra vart för stor.
Så satte jag mig neder till att gråta.
Ibland hudar å skinn,
med krokkniven min,
så den stackars bonden måtte hisna.

1624. "DÄ VA' E' LITTA FLICKA...."

Visa sjungen av en blind gosse i Ramsberg.

Visan meddelad av Lovisa Jansson, född 1848 i Ramsberg,
men år 1932 boende i Skinnskatteberg

Dä va' e litta flicka, sôm va' så nått å fin å grann, ho' kunn båd sy å sticka å
väva vackra bann Ho' kunne plöcka blömmen, ho kunne plöcka bär. Ho
töckte om små gösser, så liten sôm ho är. Ho kunne plöcka blömmen, ho
kunne plöcke bär, ho töckte om små gösser, så liten sôm ho är.

Dä va' e' litta flicka, sôm va' så nått å fin å grann,
ho' kunn båd sy å sticka, å väva vackra bann.
./Ho' kunne plöcka blömmen, ho' kunne plöcka bär,
Ho' töckte om små gössar, så liten sôm ho' är. ./.

1625. "SYSTER SOPAR STUGAN REN....."

Visa meddelad av Lovisa Jansson - se ovan - som hade hört
gamla i Ramsberg - födda på 1700-talet - sjunga den. Även
Lovisas mor, född 1809, sjöng den för sina barn.

syster sopar stugan ren, sätter löv i taket sen. Uppå golvet skall hon så,
liljor och konvaljer små, rosorna så rara Där ska barnet vara.

Syster sopar stugan ren, sätter löv i taket sen.
Upp på golvet skall hon så, liljor och konvaljer små.
Rosorna så rara, där ska barnet vara.

Lindorm solar sig på sten, som av sammet vit och len.
Vill i barnets vaggå gå, men det skall han aldrig få.
Han skall bliva bunden, uti gröna lunden.

1626. SKÔMARVISA

Skômaren, skolåda, lästeknipa å pinnesyl~n
å tummeringen å sölehansken
å gå te fleckera i månesken.

Visan meddelad av "spelkungen" August Andersson, Uttersberg, född i Ljusnarsbergs socken år 1842. Han hade lärt sig låten av sin far som var född på 1700-talet.

Beträffande visan omtalade Andersson att när de grova svenskskodonen skulle sulas måste skomakaren ha en handske av läder på den ena handen som skydd och för att kunna dra till becktråden ordentligt. Den andra delen av tråden vevades omkring sylen när tråden drogs till. Handsken täckte endast en del av handen.

1627. 'Det var en lördagsafton.....'

Det var en lördagsafton,
i ljuva sommartid.
Jag gick till lilla vännen,
så glad uti mitt sinn.
Det var så ljust i lunden,
jag hörde fåglakväden,
och näktergalen spelade
sin underbara sång.

Visan meddelad av P E Holm, född 1848 i Gäsjö, Norbergs socken. Holm hade arbetat vid bruket men blev senare gruvarbetare i Kärrgruvan, där han bosatte sig. Holm hade lärt sig visan av en man vid namn Haglund, född 1810.

1628. ÖVER ALLT PÅ JORDEN

Över allt, över allt på jorden,
 Dig jag älskade och trodde väl.
 Trodde vännen på fasta orden,
 Annat var det, nu vet jag de.
 Bara leka, och så te neka,
 ömsider välja sig ut en ann!

När du säger, jag ska int gråta,
 då så gråter jag allramest.
 När så ögonen de bli våta,
 då så ler du som allra bäst.
 Då så ler du, för då så ser du,
 att vännen sörjer sig uti grav.

1629. OCH HÖR DU, UNGA DORA !

Och hör du, unga Dora, vill du gifta dig i år?
 Och hör du, unga Dora, vill du gifta dig i år?
 I år är de åtta åren gångna förbi. Uti rosor.

Ja, väl vill jag gifta mig, men aldrig med dig.
 Ja, väl vill jag gifta mig, men aldrig med dig.
 Jag har en vän på böljorna, han kommer snart igen. Uti rosor.

1630 DÄ STÅR EN KRIGSMAN PÅ VÅR GÅRD

En gammal soldatvisa, meddelad av fru Berggren i Gisslarbo. Hon hörde som barn sin mor sjunga den. Modern hette Johanna Risberg och var född i Bäckagruvan, Ramsberg, år 1843.

- ./ "Dä står en krigsman på vår gård", sade bonden ./.
 "Lätt opp dörr'n å be'n gå in, kanhända dä ä vännen min",
 svarade bondens hustru.
- ./ "Var ska den krigsman sitta då", sade bonden ./.
 "På en stol, breve mitt bord, dä passar väl en krigsman god"
 svarade bondens hustru.
- ./ "Var ska ja' själver sitta då" sade bonden ./.
 "I e' vrå på en kvast, å dä ska ske i största hast"
 svarade bondens hustru
- ./ "Va ska den krigsman äta då" sade bonden ./.
 "Ägg å fläsk på silverfat, dä passar väl te krigsmansmat"
 svarade bondens hustru.
- ./ "Va ska ja' själver äta då" sade bonden ./.
 "Rutten sill å surekål, dä går väl i en bonde snål"
 svarade bondens hustru.
- ./ "Var ska den krigsman ligga då" sade bonden ./.
 "I min säng uppå min arm, där ligger han så trygg å varm"
 svarade bondens hustru.
- ./ "Var ska jag själver ligga då" sade bonden ./.
 "I e' vrå bakom ett kar, där ligger du i gott förvar"
 svarade bondens hustru.
- ./ "Men om lopporna biter mäj" sade bonden ./.
 "Vänd dej om å bit igen, å kommer fler så dräp du dem"
 svarade bondens hustru.

1631. MASSE OCH LASSE

1. A Masse å Lasse de tänkte nu
slå rå-
tre helaste dagar te ända,
hur fanken de skulle komma
björnen åt.
Jag skjuter'n sa Masse.
Akta huden själv du! sa Lasse.
Sa du de du? sa Masse te Lasse.
2. A sen spände Masse bågen opp
för sitt knä,
tre helaste dagar te ända.
Så sköt han björnen så han
trilla ner.
Där ligger han nu! sa Masse.
Ta'n om du kan! sa Lasse.
Sa du de du? sa Masse te Lasse.
3. A Masse drog björnen till
Byxelösa by,
tre helaste dagar te ända.
Där stod ena gumse å gapad
i sky.
Bits'en? sa Masse.
Tror'n fan! sa Lasse.
Säger du de du? sa Masse te Lasse.
4. A Masse slog klorna i unggumsens
skinn,
tre helaste dagar te ända.
Å vände nog ut'e som fardom
va in.
Jag tror en får dö? sa Masse.
Så gott å de, sa Lasse.
Säger du de du? sa Masse te Lasse.
5. A Masse å Lasse gick te Byxelösa
hus,
tre helaste dagar te ända.
Å där va' e' förgrömlig susan
å dus.
Nog dricker ja me, sa Masse.
Tills ja' ligger där, sa Lasse.
Säger du de du? sa Masse te Lasse.
6. A Masse hyvin björnen på
stugonegolv,
tre helaste dagar te ända.
Så alla kvinnfolk i stug-
de skalv.
Blev du rädd? sa Masse.
Fan heller! sa Lasse.
Sa du de du? sa Masse te Lasse.
7. A Masse å Lasse sen gingo de
te bords,
tre helaste dagar te ända.
Så högg de sej en korv, som
va' stadig å smord.
Varm å han nog, sa Masse.
Å flöttig sen! sa Lasse.
Sa du de du? sa Masse te Lasse.
8. A Masse han ställde tu tunner
öl på bord,
tre helaste dagar te ända.
Så so' han i halsen Gu'
varennaste tår.
De va mej en hund att dricka! sa Lasse.
Ah, tig du! sa Masse.
Sa du de du? sa Lasse te Masse.
9. Då vart nu en Lasse en så ilsken
som en tysk,
tre helaste dagar te ända.
Han spotta å han svor som om han
vari' rysk.
Du ska' blö! sa Masse.
De tror ja int blir nåe å! sa Lasse.
Tror'u de du? sa Masse te Lasse.
10. Då drog sist den Lasse ut sin stora
tälghniv,
tre helaste dagar te ända.
Så körde han in'en i unga Masses
liv.
Oj oj oj! sa Masse.
Ble' du dö nu? sa Lasse.
Nu låg du där! sa Lasse te Masse.

1632. RÄVEN LIGGER I SOLEN Å SOVER

Räven ligger i solen å sover
 mä si långa rompa.
 Han stjälar getter
 han stjälar får,
 han stjälar kungens enda dötter
 om han får.

Detta var en lek. Deltagarna vandrade kring i en ring. Mitt i ringen låg en "räv" som alltid var en mansperson. Under lekens gång försöker "räven" succesivt röva till sig dem som gick i ringen. När dom var nere på golvet ansågs det att räven hade tagit dem. Ofta urartade denna lek till slagsmål mellan "räven" och de andra pojkarna för dom ville inte "kusa sej" av räven.

"Å då va en roli' lek, för då va rolitt te se hur pöjka brötades", berättade meddelaren Karolina Hedlund, född 1865 i Västra Skedvi.

1633. VA SKA VI FÅ TE BRÖLLOP....

Va ska vi få te bröllop i år,
 för vi ha fått så lite rötter?
 Va ska vi få te bröllop i år,
 för vi ha fått så lite rötter?
 Trettiåtta rötter ha vi fått i år,
 felar bara två i förti.
 Trettiåtta rötter ha vi fått i år,
 felar bara två i förti.

1634. "SKÅL FÖR KAPTENEN"

Karl Fredrik Ersson från Lersäter, Odensvi socken, lärde sig denna låt då han excerade (gjorde militärtjänst)

Skål för kaptenen som bjuder oss dricka,
skål för de gossar som excera i dr.
Å skål för vår ömma och käraste flicka,
Jag önskar hon var lika sorgfri som jag.

1635. "Å JA' HAR SPORT"

Polska efter efter Oscar Hellström, född 1859, smed vid Karmansbo Bruk, Heds socken.

Å ja' har sport att du ska' gifta dej,
å ja har sport vem du ska ha.
Å du ska ha en ung och vacker gosse,
som har penningar och står sig bra.
Ja, du må taga'n, å du må hava'n,
å du må tacka'n, för du må tro,
att han har blanka spännen i sina skor.
Å han har silverknappar, å han har pärllekransar,
å svansedoser, å gullet glimmar i vartenda hår.

Ja ha sport = Jag har hört Svansedoser = De knutna banden vid knäna
Står sig bra = Har det bra med pengar (strumpeband - på utsidan)

1636. "STINA SAD' TILL MATSES DRÄNG"

Stina sad' till Matses dräng,
som var med i samma sväng,
när denna saken hände:
"Vill du bli en redig karl,
säg dig vara barnets far
och lindra mitt elände."

Karl han spottade och svor:
"Aldrig uppå denna jord
jag nånsin det vill höra.
Vi skall fram för lag och rätt,
domaren på bästa sätt
skall denna saken döma."

Visan meddelad år 1930 av Axel Inge, Storå, Guldsmedshyttan.

1637. "VID FEMTON ÅR"

Vid femton år, när jag var rask och glader,
fast jag var utan både mor och fader,
jag sjöng som fåglarna de pläga göra,
uti den tysta, stilla sommarkväll.

Visan meddelad år 1930 av Albert Hellberg, Klotbacken, Ljusnarsberg.

1638. LETA Vallåt

Änkefru Ulla Törnkvist, född 1852, meddelade denna vallåt år 1932.

"I vår socken (Nora) blåste di mycke i stora lurar. Men ja lärde mej inte då, för ja va så dukti te å sjunga. Då va en gång som nåra djur kom bort för nånn å då hjälptes vi vallkuller i skogen åt te leta ättert (efter det). För då va int roligt te komma hem om då skulle fattas någe. Den som då fick tag i tacka eller gettera ropa då i luren:

"Här ä getter, här ä får, här ä då du gråter för."

Då kalla vi för LETA. Å då ja ropa då där, hördes då lång väg i skogen. Å då svara den som hade luren må nån drill, men då har ja glömt".

1639. GAMMAL BRUDPOLSKA

Aldrig får den bruden kronen mera,
fa la, la, la, lalla la,
aldrig får den bruden kronen mera,
fa la, la, la, lalla la.
Hon har haft den, å hon har taft (tappat) den.
Tra la, la, la, la, la, lalla la.

När denna ceremoni var över tog alla i en ring och spelmannen spelade en polska som gick på melodin "Nu är det jul igen..." men man sjöng i stället "Bara ideliga, bara ideliga, bara ideliga gamla kärungar...."

Meddelat av Matilda Lövgren född 1857 i Västra Djupkärra i Norbergs socken. År 1934 boende i Kylsbo i samma socken. Hennes far var en duktig spelman och spelade alltid denna polska på bröllop. Fadern var född år 1819. Ett bröllop varade på den tiden ofta i fyra dagar.

1640. Ett nytt år är begynt...

Folkvisa från Järnboås

<p>1. Ett nytt år är begynt.
Lilla vännen har mig glömt.
Ingen ro finner jag någon dag.
Ingen människa vet jag
uti hela Sveriges lag
som kan göra mig munter och glad.</p>	<p>5. Du är, du är min enda tröst.
Du har legat vid mitt bröst.
Mitt hjärta har du klämt så hårt.
Men Herren uti himlen bor.
Han ser hur det går.
Han vet att det faller sig så svårt.</p>
<p>2. När jag går och tänker på,
att jag skall till andra gå,
så då är mitt hjärta emot,
till att gå på friarväg,
när som hjärtat säger nej.
Si det är en börda som är svår.</p>	<p>6. Om det skulle hända sig en gång,
Att jag reser utav land,
ifrån dig allrakäraste min.
Så glöm då aldrig bort,
denna tid så kort,
vi har hållit varandra så kär.</p>
<p>3. När jag går till dig min vän,
då är vägen inte lång.
Ty du är uti tankarna på mig.
Först får du glömma mig.
Sen får jag glömma dig.
Och sedan så är vänskapen all.</p>	<p>7. Men huru skall det gå,
när som jag tänker på,
till att taga en annan till vän.
Först får du glömma mig,
sen får jag glömma dig,
och sedan så är vänskapen all.</p>
<p>4. Du har en sockersöter mund.
Du är falsk av hjärtats grund.
Du har narrat många flera än mig.
Du har legat vid mitt bröst.
Gud han vet det allra bäst,
huru falsk du har varit mot mig.</p>	<p>"Jernboås och Finshyttan
den 16. Februari 1867.
Per Persson"</p>

1641. En gammal visa från Järnboås

Upptecknad av skollärare Per Persson år 1867.

1. Nu hi det till en blomstrande vår,
att söka sig en gosse för ett år.
Jag bär dig i mitt hjärta.
Visst gör det mig stor smärta.
Gud vet om jag nånsin dig får.

En gammal visa från Järnboås (forts.)

2. Att sörja ett dr eller tu,
det gör väl varken jag eller du.
Men om du mig bedrager,
och dig en annan tager.
Ack, så då bliver ansvaret stort !
3. I fjol hade jag och en vän.
I dr har någon annan tagit den.
Han var ej av de rara.
Jag låter honom fara.
Jag fick en mycket rarare igen.
4. Det var en Herrgårdspiga så from.
Hon satte för sin kamardörr en bom.
Men när som gossar komma,
då hjälper inga bommar,
för då skall kammaren stå ren och tom.
5. Nu slutar jag min visa så här.
Inga sörjer vi mitt hjärta jag bär.
Men roligt är att leva,
och få med gossar sväva,
så länge som vi ogifta är.

1642. GRISEN SERIMMER

1. Grisen gick på berget blå,
berget blå, berget blå.
Det syntes efter var eviga tå,
var eviga tå, var eviga tå.
Kolorumgris, kolorum.
2. Så kom där en ryttare ridandes,
ridandes, ridandes.
Så kom den grisen skriandes,
skriandes, skriandes.
Kolorumgris, kolorum.
3. Och ryttaren drog upp sitt rostiga svärd,
sitt rostiga svärd, sitt rostiga svärd.
Och stack då där den grisen ihjäl,
grisen ihjäl, grisen ihjäl.
Kolorumgris, kolorum.
4. -----

Blo'n rann, blo'n rann,
åtta ämbar och en spann,
Kolorumgris, kolorum.
5. Så saltades grisen i tunnor och kar,
tunnor och kar, tunnor och kar,
och ända fanns mer av den grisen kvar,
grisen kvar, grisen kvar.
Kolorumgris, kolorum.

Sagesman:

Signe Björbling född 1877
som hört den av sin far.

1643. UTI NORDENS ISBETÄCKTA DALAR....

En sorgelig visa om ett land i hungersnöd.

1. Ut i Nordens isbetäckta dalar
härjade en gruvlig hungersnöd.
En sorgsen röst till modershjärtat talar:
"Tag dina barn och gack och sök ditt bröd".
2. Det minsta barnet uppd ryggen hänger,
uti en påse gjord av rot och bast.
Vid varje steg den dinglar och den slänger,
men barnet håller sig vid halsen fast.
3. Dessutom trenne hon vid handen leder,
så fromt och undergivet gård från gård.
När hon om bröd för sig och barnen beder,
vem kan för dessa böner vara hård?
4. "Gode vän, du hör till undantagen,
beklagansvärda dina likar så"
Ty herrbetjänten läste upp den lagen,
att tiggarna får blott inom socknen gå.
5. På afton kom hon till en riker bonde,
att över natten där få stanna kvar.
Men han var stel och inbilsk som den onde:
"För tiggarpack jag intet nattrum har".
6. Till prästgården ville hon då det blev kväller,
och där få vila ut till nästa dag.
Men där var fullt av druckna vandringsmän,
som hutlöst pockade på vederlag.
7. Så måste hon då ut igen att vandra,
till nästa by att där härbärge få.
Försynens vägar vill hon icke klandra:
"Gud har nog rum för mig och mina små".
8. När hon nu hör de båda barnen gråta,
hon lyfter upp dem uppd var sin arm.
De fryser så, av snö de blivit våta.
Hon klappar dem och värmer vid sin barm.
9. När det var slut på hela hennes styrka,
Med alla barn i snön hon dignar ner.
"Min Gud", sa hon, "se där en vacker kyrka,
i den en himmelsk helgedom jag ser".
10. En resande helt tidigt andra dagen,
bestört av denna fasansfulla syn.
Med samaritens ädla känslor slagen,
han denna hälsning bringar med till byn.
11. Nu blevo alla hårda hjärtan veka,
och enig var nu sinnesstämningen.
Så herrgårdsbonden kunde icke neka,
att liten skärv ge till begravningen.

12. Man lade alla fyra i en kista,
två fingo vila uppå var sin arm.
Och så den tredje, minsta och den sista,
blev lagder uppå moderns barm.
13. Och med vemod såg man sista tåren,
på kinden isad, hindrad i sitt lopp.
Och flickans min, där hon nu låg på bären,
förrådde salighetens glada hopp.

Ur Svenskt Visarkivs samlingar

1644. TÄNK PÅ FLICKAN

1. Tänk på flickan som klagar och gråter,
och på maken i hembygdens tjäll.
Ja, dom längtar och väntar oss åter,
tanken ilar till oss varje kväll.
2. Fyra månader äro väl lång,
det är sant, men det går nog ändå.
Men på vakten är nätterna långa,
fast man postar blott timmarna två.
3. Oh du krigsman var tapper och modig,
att försvara ditt fädernesland.
Dessförinnan du icke är värdig,
att få kallas en son av vårt land.
4. Ja för konung och fäderneslandet,
vill jag kämpa och dö här en gång.
Och låt sorger och vänner bortfara,
och låt modet uppliva vår sång.

Nedtecknat av 93-årige indelte soldaten
E Wikland, Brovallen.

Ur Svenskt Visarkivs samlingar.

1645. UNG ERIK

1. Ung Erik mötte Karin sin,
på skogens öde stig,
och sade: "Vill du bliva min,
så skall jag älska dig,
som maka uti nöd och lust,
allt intill livets sista pust?"
2. Skön Karin rodnade och log,
och svarade: "Välan,
jag älskar dig, det vet du nog,
så ömt som älskas kan.
Men om du skulle svika mig,
den högste Guden löne dig!"
3. Förr skulle stjärnor falla ner,
som solar till vår jord,
än jag dig nån sin överger.
Gud höre mina ord.
Och straffa mig till evig tid,
om jag ej trofast blir därvid!
4. Så talte Erik ömt och slöt,
skön Karin i sin famn.
Och från dess rosenläppar njöt,
en kyss så lång och varm.
Och sälla voro båda två.
Till julen skulle bröllop stå.
5. Ur Eriks famn sig Karin slet,
och flydde som en hind.
På munnen brände kyssen het,
och blek var hennes kind.
När kvällens sista stråle brann,
de måste skiljas från varann.
6. Dock lugnare hon blev när som,
hon allt för modern sagt.
Och denne med ett men och om,
sitt bifall därtill lagt,
samt även några varningsord,
att falskheten är stor på jord.
7. Att Erik ej otrogen var,
det visste Karin väl,
och därför alla söckenedar,
med livad håg och själ,
så snällt från rock till vävstol gick,
att allt till julen ha i skick.
8. När äntligt veckan var förbi,
och söndagssolen sken,
flög hon så glättigt som ett bi,
till täppans åkerren.
Och blommor plockade i hast,
och band en färgrik blomsterkvast.
9. Med denna och en psalmbok gick,
hon sedan till Guds hus.
Och säkert var att Erik fick,
den innan solens ljus,
hann sjunka bakom bergen ner,
och kanske han fick ända mer.
10. En söndag satt hon hemma själv,
i ljuva drömmar säll,
och speglade sig i den älv,
som rann förbi dess tjäll.
Hon satt där än när modern kom,
helt rörd från Herrens helgedom.
11. "Oh, Karin", sade modern ömt,
"jag sorgen till dig bär.
Ung Erik haver dig förglömt.
Han har en annan kär.
Det lyser första gång i dag.
Att det är sant, försäkrar jag".
12. Med upprört mod och bleknad kind,
steg Karin hastigt upp,
och lätt som skogens unga hind,
hon tog ett rysligt hopp,
djupt ned i älvens kalla våg,
där hon som vattenlilja låg.
13. Ur templet brölloppsskaran skred,
med fröjdefull musik,
allt efter ortens skick och sed.
Men mötte där ett lik,
vid kyrkogårdens gröna port.
Det bars till gravens stilla ort.
14. "Vem är den döda, som man bär?"
ung Erik sporde nu.
"Du säkert henne minnas lär,
skön Karin är det ju,
som döden i förtvivlan fann",
så svarade en gammal man.
15. Blek såsom döden till att se,
och mörk som stjärnlös natt,
med hemska ögon stirrande,
hov Erik upp ett skratt,
så vilt som ulvens hesa skrän,
och lopp från brölloppsskaran hän.
16. Nu irrar han båd natt och dag,
i vanvett bygden kring.
Med dystert vridna anletsdrag.
Ej ro på jordens ring
han får i sina levnadsdar,
ty falskt han kärlek svikit har.

1646. DÅ VA EN GÅNG

Då va en gång ja skulle ut å fria,
då tog ja mej e gammal käring för e piga.
Å då blev bara tobak uti näva (näven)
ho kunne (kunde) varken spinna eller väva.

Ho bytte bort linet å ulla (ullen),
bytte åt sej stora tobaksrullar.
Ho satte sej på bänken å garva (skratta)
å särken han va sönnar uti slarva.
(Nattlinnet var sprucket där bak)

Sen gjorde ho mej den stora harmen,
största osten stoppa ho i barmen.
Den skulle ho ha henna (ha hem) åt barna,
den tog ho må sej te kvarna.

När som ho kom te bäcken,
stalp (föll) ho döder under säcken.
Väl gjorde Herren som tog na (tog henne),
men bättre gjorde prästen som begrov na (begravde henne).

Prästen gav ja koa mi, Kulla,
för han skulle läsa na djupt ner i mulla (mullen).
Klockarn gav ja en sup å en kringla,
för han skulle både sjunga å ring.

Kära gossar, gå sakta må bära (bären),
så ho inte kommer igen framåt våra (våren).
Lägg stockar å stenar på bena,
så ho inte kommer opp då de tar te å lenar.

Efter änkan Grönberg, född 1854 i Riddarhyttan. Det var en melodi
också upptecknad, men den är tyvärr ospelbar varför den utlämnats.

1647. POLSKA

Meddelad av Johan Häll, född 1860 i Rönningen i Norbergs socken,
där han bodde hela sitt liv. Johan Häll hade lärt sig låten av
en klarinettist Jakob Erson (1821 - 1900).

1648. VALLÅT FRÅN GUNNILBO

Vallåten är meddelad av Ida Norström, född år 1889 i Flena by i Gunnilbo. Som barn hörde hon gamla mor Börgell blåsa i horn och sjunga när hon gick i vall med sina kor. Mor Börgell ansågs mycket skicklig i att blåsa i horn och det lät mycket vackert i skogen när hon spelade.

Meddelaren - Ida Norström - var vid uppteckningstillfället, 1933, bosatt i Skinnskatteberg.

1649. "JAG ÄLSKAR DIG MIN FLICKA....."

Visa efter Fina Andersson, f. 1849, Heds s:n

Text: Jag älskar dig min flicka, fastän du hatar mig.
Men varav detta kommer, kan jag ej säga dig.
Men detta säg min lilla vän, tro att jag vandrar ärligen,
om Herren mig ledsagar, på rätta vandringen.

Vandringen i världen, är svår att tänka på.
Det är så många öden, för oss att genomgå.
Men den som har en trogen vän, en trogen och uppriktig vän,
den lättar livets mödor, och sorg förskingrar den.

1650. FLICKAN FICK BREV....

1. Flickan fick brev från farsgubben sin,
att hon sku' hem å få en fästman.
Giftn sig med en dalkarleson,
som va' hemma i Leksand.
2. Flickan: "En dalkarleson, det vill jag inte ha,
den har jag lagt ur hågen".
Fadern: "En västmanlandsson. den kan du inte få,
inte har du såna kläder".
3. Flickan: "Mina gamla kläder säljer jag väl bort,
alla mina röda strumpor.
Å hjortelen min, å skinntröjan min,
å alla mina röda strumpor".

Upptecknad år 1941 av Olov Alvéen efter Anna Andersson i Buckarby,
Nora (1858 - 1946). Ur Svenskt Visarkivs samlingar.

1651. KATTEN TOG EN LÅNG KORV

Vaggvisa från Öster Färnebo

Katten tog en lång en korv,
drog den under sängen.
Gumman tog en lång en tång,
katten han fick dängen.
Gumman hon var hushållsam,
tvätta korven satt den fram
åt sin man och drängen.

Visan meddelad av Ingrid Björklund, Norr Närke, Avesta
Ur Svenskt Visarkivs samlingar.

1652. ALLT OM EN SÖNDAGSMORGON

1. Allt om en söndagsmorgon jag gick mig ut på jakt,
och när jag kommer fram till den obekanta trakt,
då framför mig på berget stod en flicka så skön,
och jag skådade den undersköna mön.
2. Jag skådade den flickan med ett tjugande behag,
och mina ögon de vände sig för varje andetag.
Och jag kan aldrig förglömma om det kosta skall mitt liv,
jag ville se detta unga, sköna viv.
3. Jag fångslade mitt koppel och min bössa vid en stam,
och ilade genast till flickans fötter fram.
Då blev jag så förvirrad av denna spökgestalt,
att framför mina ögon det vimlade allt.
4. Ah är du en gudinna som störts utav mitt larm,
kom vilja vi oss gånga ur vilda skogen fram.
Och i min låga koja skall vi njuta lugn och frid,
jag vill dig också sörja för den kommande tid.
5. Jag är ej nå'n gudinna fastän berget är mitt slott,
kom följ mig det är icke långt, långt bort.
Hellre vill jag vara där än i din koja grå,
än att uppd vandrarens bädd vila få.
6. Vad ville jag nu göra, jag var i flickans våld,
hon ville mig förföra, jag var ju redan såld.
Hon förde mig till berget och hon viskade sitt namn,
och jag slumrade så tryggt i hennes famn.
7. Ack hör ni unga gossar som går i vilda skogen kring,
Akta er för jungfrun, hon är ett farligt ting.
Hon är ej någon jungfru fast hon synes skön och ung,
ty hon hör säkert hemma hos bergårdets kung.

Insänt till Svenskt Visarkiv av G E Hellström,
Kilvågen, Sala.

1653. SKÄRA, SKÄRA HAVRE

1. Skära, skära havre,
vem skall havren binda?
Det skall allra käraste min.
Var skall jag honom finna?
Jag gick mig ut en morgon klar,
daggen låg i gräset kvar,
men intet spår av honom var
och hem så kom jag utan.

2. Skära, skära havren,
vem skall tröska i logen?
Vem skall mala mitt gryn i kvarn?
Den som blir mig trogen.
Jag gick mig ut i middagsro,
solen sken på fågelbo.
'Ien ingen fågel sjöng om tro,
och hem så kom jag utan.
3. Skära, skära havren,
vem skall gröten smaka?
Den som får min gyllne sked,
och ger en ring tillbaka.
Jag gick mig ut en afton sen,
uti den klara månens sken.
Och var tog din, och jag tog min.
Och så blev trollet utan.

Insänt från Västmanland till Svenskt Visarkiv av
signatur A-Lis.

1654.

Kristina och Torvald Larsson, Västerås 1980

1655. VAGGVISOR M. M. FRAN MEDÅKER

Efter Lovisa Andersson, Ekeby, Medåker.

Ro, ro, mammas barn
tjäna mej en bulle !
Om jag ingen bulle får,
ska jag låta lulla (vaggan) stå,
låta lilla barnet gråta.

Ro, ro, rakiti katten !
Mor körde ut -en,
far tog ifatt -en.

Rida, rida ranka,
hästen heter Blanka.
Vart ska han rida?
Till en liten piga.
Vad ska hon heta?
Jungfru Margareta,
satt i lorten och peta,
och det skall hon heta.

Gud nåde mej,
som ska ha dej,
som går med trasiga rocken.
Som super opp -en,
och dricker opp -en,
och går med nakna kroppen.

Kom, fattigdom,
och häng dej på.
Så skall jag skjutsa dej
till Västerås.
Har du mycket pengar,
får du åka längre.
Annars får du palta och gå.

Förvanskning av Psalm 345:1:
Vaka, bed och stjäla,
så går det dig väl !
Gläds att frestarn lägger
snaran,
där du minst förmodar faran !
Ty han vill dig väl.
Vaka, bed och stjäla !

Ro, ro i sjö !
Många fiskar får ni.
Gäddorna stora
och braxarna goda.
Hugg av stjärten
och släpp i säcken.
Och gömm till jul och påska.

Kissekatt,
som döder vart,
och begravnen i ett dike.
Då kom en tornarkrake fram
och sjöng fallerallara för like.

Stor-Ola, Stor-Ola,
nu kör vi i vall.
Åt Ekeby mossar,
åt Ålebo fall.
Där kalva min ko,
där grisa min so.
Där lamma min tacka,
där föla min Blacka.
Där killa min get
långt ute på Granhammarsvretet.

Det satt en katt
i en nässeltapp bredvid vägen.
Då kom en råtta
och gjorde katten förlägen.
Och den här visan var inte lång
och därför sjunger vi den än en
gång.

Tussilullull,
koka grytan full.
Då kommer tre hungriga mäger.
Den första är halt,
den andra är blin(d),
den tredje är trasig
törs inte gå in.
Han står bakom knuten och gråter.

Lilla Lasse på Hjölmarbacken,
med knapp i rocken
och tofs i hatten.
Han fräa till mej.
Och när han kom till stora porten
slog han näsan mitt i lorten.
Där gifte han sej.

BEVÄRINGSVISA FRÅN VÄSTERAS 1656.

1. Nu skall varenda själ,
på he~a ut allt väl.
Adjö min far, adjö min mor,
min syster och min bror.
Nu skall vi äntligt ut,
att lära veta hut.
Och med gevär,
i kronans klär,
marschera utan prut.
Här vilar inte sorgen tung.
Kläm i och sjung, kläm i och sjung!
En kronans karl tar dagen lätt,
på alla vis och sätt.
2. Sen får man ta adjö,
utav sin fagra mö.
En kyss hon ger,
sen fler och fler,
för pina och för dö.
Och sen man troget svär,
att hålla henne kär.
Hur än det går,
i sorg så svår,
man städse trogen är.
Här vilar inte sorgen tung.
Kläm i.....
3. Sen får man ett gevär,
som sen ens hustru är.
Och tågar nätt
och rullar lätt,
förutom allt besvär.
Men ack sån hustru ha,
som för varenda dag,
såväl i ur,
som ock i skur,
skall grundlig putsning ha.
Här vilar inte sorgen tung.
Kläm i
4. Det är ett sabla sjä,
att uppå Viksäng gå,
och öva både takt och tu,
och mod i kroppen få.
Men det är dock en tröst,
att när det bliver höst,
man åter gladligt
sjunga kan,
med Stina vid sitt bröst.
Här vilar inte sorgen tung,
Kläm i och sjung.....

DET HÖRS INTE FÖR MUSIKEN 1657.

1. Man här med musiken blivit så van.
På den man blir ej besviken.
Och talar man om något annat i sta~n,
det hörs inte för musiken.
2. Och om man en matbit tar på en krog,
och därav får koliken.
Så fastän man skäller, och det med fog,
det hörs inte för musiken.
3. På tombolan spelas här efter mått,
som ej gör så glad kritiken.
Men hur de än svär för "nitar" de fått,
det hörs inte för musiken.
4. Om någon i en kanal ramlar i,
och himmelshögt ljuda skriken.
Så där han sig lagt, där får han allt bli.
Han hörs inte för musiken !

1658. LINDEGREN'S AVSKED FRÅN SIN FRU

Visan påträffades av Nils Gröning, Karlbo, Krylbo, bland papper som tillhört hans farmor, hemmahörande i Östanmossen, Norberg, Torde vara skriven i mitten av 1800-talet.

1. Suckar, tårar, knäfall, böner, ånger
blidkar vreden hos en rättvis Gud.
Han förlåter tusen, tusen gånger
människlighetens brott mot sina bud.
2. Vem bland oss om han ej velat skona,
blev väl för dess höga domstol fri.
Varför då, när man kan Gud försona,
är du oförsonlig, min Sophie?
3. Räck mig, medan än jag är din maka,
denna tusen gånger kyssda hand.
Gör med mig en promenad tillbaka,
till vårt forna sällhets sköna land.
4. Där, vid brädden av den lugna bäcken,
du din Carl en evig kärlek svor.
Där, vid skuggan av den vilda häcken,
du blev älskarinna, vän och mor.
5. Där, inom det avundsvärda gallret,
varför bor du ej där inne än?
Smög du dig till mig för spott och skvallret,
till din utsägligt sköna vän?
6. Säg med honom att de papeloner,
som kring sköna blomman fladdrade,
låg åt herrar grevar och baroner,
kurtisörer och förförare.
7. Räckte mig så ömt den trogna famnen,
då jag smög mig inom den till dig.
Var är nu den trygga, lugna hamnen?
Evigt, ack för evigt, stängd för mig.
8. Varför, varför, för mitt stackars hjärta,
som av tårar blott knappt andas än?
Aldrig mer till lindring i sin smärta,
trycker mot sin allra bästa vän.
9. Jag var fattig och mitt hjärta blödde,
vid min nöd och mitt behov, Sophie.
Jag var hungrig, fången och du födde,
tiggaren, nu rik och fri.
10. Rik och fri - och ömma tårar flyta.
Rik och fri - men du ej älskar mig.
Ack, hur gärna ville jag nu byta,
vara fattig, älskad utav dig.
11. Ack, Sophie, slit ej de klena banden!
Vänta litet, giv dig tålmod!
Tro mig, snart du ser mig stå på stranden,
fara fram ut över denna flod.

Lindegrens avsked från sin fru (forts.)

12. Då skall du emot din vilja gråta,
mina villkor, mina ödens lott.
Känna först min kärlek och förlåta
mina fel och ångerns egna brott.
13. Farväl Sophie, vi ser varandra åter,
fastän aldrig mera, aldrig mera här.
Men i en värld där inget öga gråter.
Blott jag hoppas att få se dig där.
14. Farväl Sophie, mig tycks du låtit glömma,
den bittra kalk som du har fyllt åt mig.
Du hatar mig. Jag älskar och jag glömmes.
Men rättvis Gud är han som dömmes mig.
15. Farväl Sophie, var god emot de mina.
Glöm gärna mig, men henne aldrig glöm.
Och straffa ej den menlösa lilla.
Hon är vår flydda sällhets sköna dröm.
16. Farväl Sophie, de stunder snart nu lider,
då även jag blir lugn och kall och fri.
Då detta hjärta icke mera lider,
men kommer kanske då din tår, Sophie.
17. Farväl Sophie, jag dessa rader tecknar,
med darrande och övergiven hand.
Jag rodnar, gråter, häpnar och jag bleknar.
Farväl Sophie, nu slits vårt sista band.

1659. 2 VISOR FRÅN HARAKER

Stackars den som liten är
och har så många farar.
Först en klockare,
se'n en präst
och se'n ett par andra karlar.

Emellan Norberg och Loke,
då satt en käring å kokte.
Å hon kokte ägg,
å hon slog i vägg.
Ja' tror att käringen va' toke.

1660. OLOV ADELIN

Olov Adelin han tjänte på konungens gård,
för penningar och välskurna kläder.
Så litet som han åt, dess mindre han drack.
Han tänkte på sin hjärtliga kära.

Olov Adelin han gångar sig för kungen in.
Han gjorde alla tjänster som han kunde.
Han beder så ödmjukast sin konung om förlov,
att få resa till Rosendelunden.

"Kära Olov Adelin, vad jag dig säga vill,
vad har du i Rosenlunden att göra?
Dig fattas intet nöje, dig fattas inte ro,
dig fattas varken kläder eller föda."

"Mig fattas intet nöje, mig fattas inte ro,
mig fattas varken kläder eller föda.
Men jag har fått ett brev ifrån Rosendelund,
att min allra käraste är döder."

Olov Adelin han sadlar så sin gångare grå,
och rider sen så sakta genom skogen.
Och när som han kommer till Rosenlunden fram,
så binder han sin häst bredvid porten.

Olov Adelin han gångar sig i farstun in,
där stodo de fruar och gråto.
Och när han så kommer i brudsalen in,
där stodo två mamseller och svepte.

Olov Adelin han gångar sig på golvet omkring,
han vrider sina händer så svåra.
För varje sandkorn som på golvet var,
han vattnade med sina tårar.

"Kära Olov Adelin, sörjen icke så,
nog kan du finna hennes like."
"Nej, hennes gelike finns icke att få,
ej uti sju konungariken."

"Kära Olov Adelin, sörjen icke så,
hon var väl ej mer än en kvinna?
Vi ska nu laga i hela vårt land,
att du skall få en grevinna."

"Nej, allt vad som konungen har i sitt hov,
det vill jag ej ha för min kära.
Tusen gånger hellre vill jag dö,
och följa min kära i graven."

Olov Adelin han satte sig på stolen ned,
liksom han skulle till att somna.
Befallde sin själ så väl uti hand,
att han den till himmelen sände.

Olov Adelin (forts.)

Och plötsligt var två unga lik i det hus,
vars histor av guld voro täckta.
De sovo så sött intill domaredag,
då Herren dem skulle uppväcka.

"Dä va e moster te māj som bruka sjunga den här
visa, å ho sjöng 'na här i Riddarhyttan då ja
va barn", sa änkan Grönberg, född i Riddarhyttan
år 1854.

1661. "DAL - ANDERS"

"Dä va en spelman som di kalla för Dal-Anders, å han hadde lärt
sāj spela av Näcken. Å han va iblann ve Aschbo å spela på balerna
där. Han vart full en gång där, då han spela, å han satt på vatt-
tunna i köket. Å han tappa fiolen i tunna, som va vatten i, å
själv hasa han ner från tunna å stalp i golvet, då han skulle re-
sa sāj. För han va så fallfotad å sāj, för han va full se. Å de
dansa för fiolen, som lå i tunna. Han spela å sāj själv fast Dal-
Anders låg på golve, för Skam han va māj se. För han hadde för-
svure sāj te'n då han fick lära sāj konsten te spela."

"Dä va Dal-Anders, å dä va ve Aschbo som han spela en gång. Då
vart de trötta, de som dansa, å dä va inga oppe på golve då han
spela, utan de satt å vila sāj. Men då to' huggkubben, som sto'
ve spiseln, te å dansa å hoppa ekring på golve, tala dom om som
va māj. Men Dal-Anders vart religiös på gamla dar å to' inte i
fiolen utan brände opp 'en. Men dä va en sjutusan te å kunna
spela."

Meddelat av J.Karlsson - Al-Janne - född år 1853 i Altorpet i
Heds socken. Senare boende i Karmansbo.

1662. VAGGVISA

Sov sött liten vän, tids nog får du vaka.
Tids nog får du världen se, och dess oro smaka.
Världen är en sorgeö,
bäst man lever får man dö,
och bli mull tillbaka.

Änkan Grönberg - se ovan - hade lärt sig denna visa av sin mor.

1663. "SPEL - KULA"

Hans borgerliga namn var Petter Ersson och han bodde i Älvshyttan. Född år 1800 och död 1878. Kallades Spel-Petter eller Spel-Kula emedan han var puckelryggig.

Olov och Nils Andersson skriver i verket "Svenska Låtar, Västmanland" 1933: "Puckelryggig, med ovanligt långa armar och vanligen klädd i skörtrock och en gammal ruggig storm (hög hatt) var han en för sin tid ovanligt skicklig fiolspelman och mycket anlitad vid alla danser och kalas. När han tog till fiolen och kom riktigt i farten, syntes han falla i extas och spelade så intet levande kunde bli stilla. Han hade intet ordnat arbete, levde i yttersta armod och dog på fattighuset. då han spelade i lag med Spel-Kula, brukade denne med en hostning göra Israel uppmärksam på de fel han begick under spelningen. Då han vid ett tillfälle blev tillfrågad hur det gick svarade han: Det går för eländigt. Han hostar i ett."

Spel-Kula var uppenbarligen både en ovanligt skicklig och kritisk spelman. I boken "Bergsmansliv på 1870-talet" av Vilhelm Gödel, sägs bland annat: ... "Han hade stort rykte som spelman i nejden, och ingen kunde som han stämma upp de välkända valserna RIKA NORSECKEN och FATTIGA LINSOCKEN (Rika Nora och Fattiga Lindesberg). Han skulle, hette det bland folket, blivit mer känd än Ole Bull, om det förunnats honom att få komma ut i världen. Jag hörde honom ett par gånger, och ehuru jag som pojke ej förstod att bedöma hans spel, kände jag alltför väl hur medryckande hela hans framställning var."

En som har en hel del att berätta om Spel-Kula är den nu pensionerade kyrkoadjutanter Martin Lindblad i Köping vars mormors moster hade varit gift med Spel-Kula. Hans mormor hade ofta talat om "morbror Petter" - d v s Spel-Kula, som ofta hade kommit och hälsat på i mormoderns föräldrahem. Om Spel-Kulas hustru visste mormodern inte mycket. Troligen hade hon dött relativt ung.

När Spel-Kula blev ensam skaffade han sig en hushållerska som kallades för Brulla. När Spel-Kula var ute och gick med Brulla fick hon gå på behörigt avstånd bök Spel-Kula. Spel-Kulas hustru var också av en mycket musikalisk släkt och god sångerska. Spel-Kulas svägerska - adjunkt Lindblads mormors mor - sjöng utan musikackompjering varje julafton sången "En jungfru födde", en tradition som man nu uppehåller i sjätte generationen inom släkten, där man för övrigt sedan en tid övar sig i att spela låtar efter Spel-Kula.

Spelmannen skulle inte bara vara spelman utan också vara underhållare. Berätta, sjunga och utföra vissa konststycken. Spel-Kula tycks ju främst ha varit en gudabenådad musiker, men kunde också roa sin publik med sina ekvilibristiska konststycken. Bland hans "show" var bland annat att spela fiol bakom ryggen eller med ullvantar på fingrarna.

På Spel-Kulas tid fanns det inga stora offentliga samlingslokaler, utan man fick träffas i hemmen och roa sig med sång, lekar och dans. Man sjöng visor och berättade för varandra. Då det sällan fanns någon musiker till hands skedde dansen oftast till egen sång.

Martin Lindblad skriver vidare: Efter vad jag kan förstå orkade nog Spel-Kula med sin kuliga rygg inte med något tyngre arbete. Och något annat fanns ju inte att få för de oskolade på denna tid. Han såg nog litet ynkelig ut vid jämförelse med sina storsväxta svågrar av Rohlandersläkt. Mormor talade om hur Spel-Kula en gång blev arg på en av svågerna Rohlander och ställde sig då framför svågern med fiolen i vänster hand och med höger hand slog han häftigt med stråken och sade: "Ja ska piske dej som en katt!" Då reste sig svågern i sin fulla längd och svarade med sin djupa basröst: "Gud dej nådigt bevare". Det blev så tyst, så tyst. Allt som kunde sägas, var sagt.

Tunna Hansson

GAMMAL VISA 1664.

För att skydda nykalvade kor.

Till, till, till, i botten spruten står

Till, till, till å mytje smör i år

Till, till, till mitt fina Rosa gull

Till, till, till du mjölkar stävan full

Till, till, till mi bru min sölver - skatt

Till, till, till Gu signe all din kraft.

När en ko var nykalvad (nyss hade fått en kalv) ansågs hon mest utsatt för avundsjuka människors trolldom, som försökte förhindra att hon då skulle komma in i sin normalt mest mjölkproducerande period. Därför sjöng man denna visa när man mjölkade henne första gången efter kalvningen.

Visan meddelad av hustrun Anna Stenholm, bergsmansdotter från Kallmora, Norbergs socken, som hört visan av sin farmor, född 1781.

Bötten = botten I botten spruten står = mjölkstrålen från spenarna ner i mjölkhiiken Mytje = mycket. Mi bru min sölverskatt = Min brud min silverskatt.

Nedanstående dikt är från samma källa och meddelare. Det har förmodligen funnits flera verser men meddelaren mindes endast första och siste.

1665.

När jag va ung så ville ja vara granner,
å klädd i damast å slyssing.
Å strumporna färgade må rött konsonell,
å skorna må krusuga kantor.
Å kvällar å mörnar så spann ja på slända,
å friaren satt å värderade ända (=tråden)
å som den grannaste slyssing, så finer va han.

Nu är jag gammal och orkar ej mer,
och ingen som efter mig frågar.
Och nu är då ingen som tittar på māj,
evad ja māj vrider eller vänder.
Nu passar māj bäst i spiseln att sitta,
och ofta i fönstret på väderleken titta.
Tre korn uti pipan det ä nu min tröst.

1666. "GULLVAGNEN I KLÖVERHÄLL"

"Dä ä ett berg här som di kallar för Klöverhäll. Där hade trölla en gullvagn. Endast ett par tvillingoxar, som voro tre år och och uppforade mä söt mjölk skulle kunna dra bort mä vagnen. Dä va en bonde där, som forade upp ett par sådana. En kväll då husbondsfolket var borta så kom inte korna hem utan vart kvar ute i skogen. Då ga pigan oxarna glanmjölk (skummjölk) för dom inte skulle röta (böla) så illa. När dom sen skulle dra ut gullvagnen fick dom mä'n så långt som te bäcken mellan Hagbyn å kyrkan. Då ropa dä: "Dina glanmjölkskalvar rår inte på min vagn". Å han gick te baka in i berget, å bäcken fick sän heta Vagnbäcken. Men tistelpinnen som satt i stängen på härre fick bonnen kvar, å dä skulle väl vara som ersättning för va oxarnas uppfödning hade kostat. Å den va å rent guld. Den förgyllningen som är på vinkalken i kyrkan ska vara av den pinnen."

Meddelat av bonden och storspelmannen Carl Pettersson - "Calle Fjärsmän" Ekeby, Medåker. Vid uppteckningstillfället, 1935, på ålderdomshemmet i Medåker.

1667. DU SKALL ICKE DÖRREN STÅNGA...

Lovisa Jansson, född 1848 i Ramsberg, berättade följande år 1932.

Lovisas mor, född år 1809, var endast ett barn då denna händelse inträffade.

Det var ofta ont om bröd i Ramsberg, så folk fick gå och tigga sig fram. En gång kom en gammal gumma till Gammelbo herrgård och tiggde säd av förvaltaren. Men denna brukade kasta ut alla tiggare som kom och det gjorde han även med gumman från Sandtjärn. Men hon var så djärv att hon ställde sig framför förvaltaren och stampade i marken och så sjöng hon:

"Du skall icke dörren stänga, för den fattige som tränger,
går och söker efter bröd.
Då skall Gud detsamma göra, stänga sina nådesdörrar,
för din själ, när du blir död.

Förvaltaren gav henne då litet säd, ty han vågade icke annat.

1668. VISA FRÅN FINSKA KRIGET

Så blev det en stor klagan å sorg,
när som vi samlas på Norbergs torg,
för att avsked av orten taga,
och hän uti striden draga.

Sen blev vi förda uppå en ö,
å där fick vi någe ovanligt brö,
å nånn ovanli' fola, (fora, utfodring)
å nånn ovanli' böla. (börda)

Sen blevo vi ställda uti en ring,
å ryssarna stodo tunterikring.
Men ryssarna måste rymma,
ty pöjtjarna (pojarna) voro grymma.

Å fastän dom hantera oss så,
va gossarna inte kulna (modfällda) ändå,
ty snart slank två veckor framma,
vi bara svor: Fan annamma.

Å när som vi kämpat veckorna två,
så fingo vi hem te flickorna gå.
Å muntert vi sjöngo alla:
Tralla de ra de ralla.

Visan meddelad av fru Greta Jakobsson, född 1882 i
Norberg där fadern var urmakare. Denne hade en gammal
gesäll på verkstaden, som sjöng visan. Till visan hör
en mycket ålderdomlig melodi i moll, vilken meddelaren
tyvärr ej kunde återge.

Melodien har emellertid meddelats av urmakare K A Berglund, född 1861
i Piteå, men år 1935 bosatt i Västanfors. Berglund flyttade som lär-
pojke till Norberg och blev anställd i Jakobssons urmakeriaffär, se
ovan ! En gammal gesäll, född 1838, arbetade i samma affär. Han hette
Fredriksson och sjöng visan så som han hade hört den som barn, rytmiskt
och med god röst. Fredriksson var mycket musikalisk och spelade bland
annat fiol. Enligt honom hörör visan från kriget 1808.

1669.

En enkel dock ganska bekändiger

Wisa

om

“Västmanlands grönklädda brud”,

författad af

framl. Målaremästaren Gottfrid Forsman;

öfversedd och till trycket befordrad

af

Kåkan Hansson.

— Pris 10 öre —

Vesterås,
Västmanlands Allhanslas Boktr.-Aktiebolag
1900.

Adolf Gottfrid Forsman af en gammal Skultuna-släkt föddes i Skultuna 1835 och dog såsom målaremästare i Ramnäs 1896. Led af fallandesot; var för öfrigt ett missvärdadt gent, skref vers, ritade porträtt, fabricerade orgelharmonier, kunde spela både fiol och piano samt var en skicklig målare.

Wisan om “Västmanlands grönklädda brud” skrefs till en godtemplar-färd vid Skultuna bruk och förräder varm kärlek till naturen och hembygden.

Wästmanlands grönklädda brud.

Melodi: "Hvar morgon jag flästar en alpro i hatten.

1. Förlåt fastän olärd, att härmed jag sänder
en visa om *Wästmanlands grönklädda brud*,
det skönaste bruket uti våra länder,
så rikligt begåfvadt af kärlekens Gud.
Ja, Skaparen :| allvis och mäktig och stark
har gjort det :| så skönt såsom Trianons park.
2. Väl är *Surahammar* ett bruk bland de sköna,
där engelska stilen har visat sin makt.
En resa dit ner skall nog mödan belöna;
ty vackert där är såsom mången har sagt.
Men *Skultuna* :| likaså vackert ändå,
så vidt som :| författaren det kan förstå.
3. Att *Färna* är pråktigt, jag hört utaf många
och lifven besökt det de senare år;
där finnas ju hamrar; som drifvas med ånga;
emellanåt verket dock alldeles står.
Naturen :| är vacker, man kan det förstå,
men vackrast :| är *Skultuna* kanske ändå.
4. Med *Skultuna* täflar dock *Ramnäs* måhända,
det prisades väldigt utaf konung Karl;
Ja, helst då man dit uppå ångbåt månd lända,
att se dessa löfträd i tusendetal.
Men *Skultuna* :| bruk med sin vackra natur
bör icke stå :| efter så långt eller hur?
5. En morgon, då solen sitt guldskimmer kastar
och sprider sitt sken genom grönskande lund,
jag stärkt utaf hvilan, till *Sandängen* hastar
och njuter så glad uti morgonens stund.
Snart kommer :| från staden det ilande tåg.
Jag såg det :| i drömmen, då ännu jag låg.
6. Nu blott liten bit och vi nalkas stationen.
Där kunna vi stanna och hvila en stund.
Där talar man nu på den nya faconen,
och budet det går på en enda sekund:
På trädarne :| fram genom rymderna gå
Osynliga :| bref, som man dock kan förstå.
7. Och gå vi tillbaka till dagar som farit,
jag mins hur' det var uti barndomens tid,
då ännu af lifvet jag föga förfarit,
men allting var uppfyllt af glädje och frid.
Tro icke :| att platsen då heller var ful,
den darrade :| blott ej af rullande hjul.
8. Jag minns väl ännu, huru unga och gamla
en dag uppå året till *Sandängen* gick
för att sina höstrån i hast få insamla, *)
och lönen för mödan mot kvällen man fick.
Men tänk :| hvilken rörelse, tänk hvilket lif
nu hörs från :| de fläsande lokomotiv.

*) En anspelning på den förr vanliga seden, då bruks-
arbetarne hade hvar sin ångsteg att afmeja.

9. På landsvägen vandra vi åter tillbaka
och ställa vår kosa till bruket igen.
En glädje i morgonens stund vi fått smaka,
och roligt det är att få träffa en vän
och dela :| med honom de intryck, man sport
af skönhet :| och fåring, som Gud hafver gjort.

10. Den sköna naturen man nu får betrakta
vid *Kvarnbacka* uti en lummig allé,
och därför är bäst att vi vandra helt sakta;
ty mycket här framme vi komma att se
af blommor, :| af grönska mångfaldiga slag.
Så tycker :| nog mången, så tycker ock jag.

11. En plats äfven finns, som har synnerligt värde,
och särskildt begåfvad af skapelsens Gud.
Följ med blott en stund ut på *Högervalls* gårde,
där skådar man Wästmanlands grönklädda brud.
Och maken :| till utsikt, den finner man ej
vid Ramnäs :| vid Färna så storartad, nej.

12. O se, hvilken mängd utaf löfträd och stugor
och hör uppå foglarnes ljufliga röst.
Vil vimlar härute af myggar och flugor,
men dessa försvinna ju åter i höst.
När bladen :| från träden i mängd falla ner,
Man hör :| deras surr ej, de äro ej mer.

13. Ett stycke mot söder vi nu vilja vandra
och söka en sittplats, behaglig och mjuk.
Jag tror ej att någon besväret skall klandra:
Den skönaste utsikt af Skultuna bruk
sig visar :| för åskådarn lycklig och glad
en bankomil :| knappast från Mälarens stad.

14. Där midt för ditt öga en backe sig höjer,
som Skolberget hetat se'n urminnes tid,
hvars björkdunge ödmjukt för vinden sig böjer
och manar till enighet, sämja och frid.
Där har ock :| författaren lekt såsom barn,
förrn ännu :| han snärdes i frestelsens gurn.

15. Och om våra blickar mot söder vi kasta,
så vidgar sig utsikten längre förstås
dit bortåt, där Svartån i fjärran syns hasta
och söker sig utväg förbi Wästerås;
Ja, långt bort :| i fjärran en underbar syn:
där höjer sig :| domkyrkans spira mot skyn.

16. Nu vilja vi skynda att verket beskåda,
där kan man få se uppå mångfaldigt slag.
Tänk blott, hvilken ordning, som där måste råda,
då allt ju bör lyda maskinernas lag.
En del går :| med handkraft men lätt nog ändå,
som en hvar :| kan pröfva och snarligt förstå.

17. Den norra fabriken vi först nu besöka;
ty där finns så mycket att titta uppå.
Ja, där går det lätt till att bitarna kröka
och tuber af mässing man gör där också.
Att skriva :| om allt jag nog ej hinner med,
jag finge :| ju då skriva tills solen gått ned.

Melodi: "Trindskallar ä' vi allihopa."

18. Här göras rör utaf stora plåtar,
här drages tråd af betydlig längd.
Till sådant handkraft ej gärna batar,
Om natten porten likväl är stängd.
Här göras lampor och kaffekannor,
här tjünas pängar men inga bannor.
Nej, allting går här sin jämna gång
och tiden löper förutan tvång.

19. Hvad det är roligt att se de många
med ifver sträflva hvar på sitt håll.
Och fast det här luktar rök och ånga,
så märks ej något onödigt groll.
Nej, allt tycks gå efter gammal vana,
och här är frid mer än man kan ana.
På denna verkstad man strejkar ej
för hela lifvet, o nej, o nej.

20. Det södra verket vi se'n besöker,
det är ej sänre uti sitt slag,
om också här det betydligt röker
ur stora gjutugnar dag ifrån dag.
Ja, mycket här man sig om beflitar,
här göras stift och här göras nitar
af flere sorter åt den som vill;
ty dess maskiner stå sällan still.

21. Här stå förlägna de tröga bönder,
en sådan lärdom de ej ha fått.
Tänk om maskinerna sprunge sönder,
att laga dem är nog ej så godt.
Men af praktiken man har fått lära,
att mekaniken man måste ära
och ställa till uppå bästa sätt,
att allt må gå både tyst och lätt.

22. O, hvilken ordning här måste råda
och hvilken drift, hvilken fermité!
Ett dussin svarfstolar kan man skåda;
hur kraften kommer, man ej kan se.
Jag har dock hört af en gammal sägen;
att ledning finns under stora vägen
uti en tunnel väl smal men lång,
hvaruti löper en väldig stång.

23. Här göras spottlådor, mortlar, stakar
och äfven ljuskronor alla slag.
På natten här man dock icke vakar
man raskar på, medan det är dag.
Här gjutas strykjärn och mycket mera,
här får man mångfaldigt praktisera
och detta allt i ett enda hus,
som lysas upp med elektriskt ljus.

24. Ett ståtligt valsverk vi ock få skåda,
om ned vi vandra ett stycke till,
där vissa skift likväl måste råda;
ty dess maskiner stå sällan still.
Det följer än sina gamla vanor:
här valsas plåtar i långa banor,
och bättre blir det väl efter hand,
om Gud bevarar från eld och brand.

25. Ett stycke åt söder vi nu kunna vandra;
 där Svartån sig skyndar i slingrande lopp.
 Jag tror ej att någon den färden skall klandra;
 till vänster man kommer på landsvägen opp;
 att se :|: dessa dalgångars grönskande prakt —
 fort glömmes man :|: ej en så tjugande trakt.
26. En byggnad vid Svartån vi snart kunna skåda,
 som höjer sitt gyllene kors emot skyn.
 Kring kyrkan för jämnan en tystnad tycks råda,
 men högt sträfvat tornet mot himmelens bryn.
 Det kännes :|: så svalt på den heliga ort;
 ty träden :|: där skugga förgängelsens port.
27. Kring kyrkan en gång alla fördomar ramla,
 som grumlat vår håg här i tårarnas land;
 kring henne mång tusende sig fått församla,
 och flera det flyttar väl dit efter hand.
 Då mister :|: sitt värde all jordenes gull,
 när en gång :|: vi blandas med grafvarnas mull.
28. Där kommer allt jubel, all sorg att försvinna,
 där höras ej suckan ur lidande bröst.
 Den ostörda hvilan de trötta där finna;
 ty mödorna sluta i lefnadens höst.
 Dock äfven :|: de unga fått flytta dit ner,
 uppå deras :|: grafkullar blommor man ser.
29. Nu visan är all och dess slutvers skall börja;
 men denna är vanligen icke så lätt.
 Med bästa förmåga vi dock skola sörja
 därför, att den slutar på tillbörligt sätt:
*Långt bort från :|: en stormande orolig sjö
 jag ville :|: i frid uti Skultuna dö.*

1670.

VISA. Författad af en Fernboet (en man i Västerfärnebo) strax före afvresan till N. Amerika.

Till Himlens fäste vinden frier sväfvat, och kommer sen med budskap derifrån.
Och molnen drifts framåt på himlarymden, som fartyg drifts framåt på blånad våg.

Dervid kan jag mig ock nu äfven likna, Jag trifs nu icke mer i detta land.
Jag drifts framåt utaf en inre känsla, att öfverge mitt kära fosterland.

Ty människan är skapad till att lefva, och till att denna vår planet bebo.
Hon har upfunnit fartyg till att segla, och komma öfverallt kring denna jord.

En hjertats inre röst till mig nu ropar: Res bort, res bort, resbort i fjerran land!

Jag denna känsla hafver tänkt att döda, men fåfängt, fåfängt, jag det icke kan.

När våren ler härnäst och vågor gunga, och fartyg börja gunga ut från land.
Jag är ej här, nej långt bort uti fjerran, långt fjerran skild ifrån mitt fosterland.

Från hemmet gick jag ut ifrån min barndom, för att jag själf skull tjena mig mitt bröd.

Om Gud är nådig och förlänar helsan, jag detta tänkt intill den dag jag dör.

Uti min hemort jag nu hafver tjenat, i åtta år men ändock icke mer.

Nu trifs jag ej, jag längtar bort i fjerran, nu till ett annat land jag mig beger.

Nog tycks det svårt att uppdå hafvet vara, till att så gunga på det stormand haf.
Jag är ej rädd, jag fruktar ingen fara, fast böljan blå den skulle bli min graf.

Jag vet så väl hvad människorna tänker, när som jag ut till sjös nu mig beger:
Ditt usla lif åt böljorna du skänker. Adjö, farväl! Vi träffas aldrig mer.

Det kan jag ännu icke rätt besvara, ty nog så kan det illa gå ibland.

Men om så är vi ej skall längre lefva, vi lika fort kan dö här uppdå land.

Snart nog så lyftes ankaret från botten, uppdå det fartyg vi skall resa på.
Då far vi emot obekanta öden, mot lycka eller emot sorg vi far.

Ack, människor! Förlåt hvad jag har brutit, att jag har brutit jag nog detta vet.

Förlåt nu mig, förlåt jag derom beder, förlåt nu mig, jag ödmjukt derom ber!

Jag vill ej skiljas härifrån som ovän, jag vill ej någon skall fördömma mig.
Här vill jag icke hafva någon ovän, att jag må kunna resa uti frid.

Adjö, farväl, min ömma hulda Moder, ty kanske att det är den sista gång.

Som vi får se hvarandra här på jorden, förglöm nu mig att tiden ej blir lång.

Det står uti den goda Gudens händer, om vi hvarandra mer få återse.

Ty om jag engång skulle återkomma, det hända kan att Ni är redan död.

Adjö, farväl, min ömma hulda flicka! Men ej för alltid förrän jag skall dö.

Om ej vår Gud behagar dig att skicka, en annan vän, af sorg jag då får dö.

Men om vår Gud af nåd mig eftersänder, min kära flicka till det fjerran land.
Jag lemnar då allt annat i Guds händer, och sluter henne i min öppna famn.

Adjö, farväl, nu alla som mig känner! Jag önskar Eder frid och lycka till.
Jag rörs till tårar, jag kan ej uttrycka, den djupa känsla jag uttrycka vill.

Om någon är, som lyster nu att veta, hvem denna visa skulle hafva gjort.
Hans namn det är just Anders Johan Spångberg, och han är hemma omkring Mälby ort.

(Mälby, by i Fernbo, står det i marginalen)

1671. MIN LEVNAD

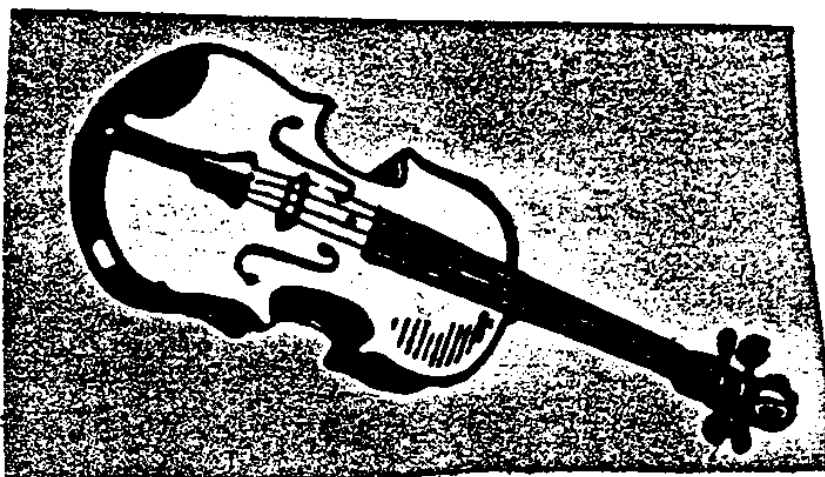
Upptecknad av Bruno Uggla, Västerås, efter sin far, Gustav Gustavsson-Uggla, som spelade fiol och sjöng den samtidigt.

1. Jag lades i vaggan som farsan beställt,
så enkom för den väntade gästen.
Jag åt och jag sov så förinnerligt snällt,
och sedan så skrek jag för resten.
2. Jag växte helt hastigt blev knubbig och stor,
levnadsglad, munter och yster.
Och rätt som jag går där så fick jag en bror,
vips hade jag även en syster.
3. Bror min han satt och red ranka hos far,
och jag gick på golvet och traska.
Min syster hon låg uti vaggan och skrek,
och pimplade mjölk ur en flaska.
4. Jag bröder och systrar så småningom fick,
som det verkar, förutan all måtta.
För när som på nionde året jag gick,
jag hade ej mindre än åtta.
5. Men nu, sade far, är mitt tålamod slut,
nu är jag på barnskrik belåten.
Det skulle du gubben min tänkt på förut,
sa morsan, och skrattade åt e'n.
6. Nu tego vi alla och tiden förgick,
och farsgubben började knota.
Men ännu en bror och en syster jag fick,
men mor hon sa aldrig ett jota.
7. En dag sade morsan till farsan på skämt,
det är ju en skam för oss själva,
att inte vi fått hela dussinet jämt,
när som vi har kommit till elva.
8. Så fick jag en bror och han kallades Knut.
Komplett var nu dussinet vordet.
På barnaskaran blev det nu äntligen slut.
Jag tror det var namnet som gjorde't.
9. Min son, sade farsan så till mej en dag,
nu måste du lätta min börda,
för nu har du ögon så stora som jag,
gå genast att skaffa dej föda.
10. Gud dig välsigne min son om jag hör,
att du vill arbeta och tråla.
Men Satan ska ta dig, det svarar jag för,
om du vågar att ljuga och stjåla.

Min levnad (forts.)

11. Jag gick, som man säger, på Herrens försyn,
och lyckan den gynnade Petter.
För genast jag mötte en bonde i byn,
han sade: Kör vall mina getter.
12. Men fattas det någon till kvällen, du vet,
jag pryglar dej, lägg det på minnet!
Och mitt framför näsan tog vargen en get.
Han slök både benen och skinnen.
13. Jag lade i skumrasket av som en pil,
Jag fruktade stryk som Hin Onde.
Och när som jag sprungit en fyra. fem mil,
så mötte jag åter en bonde.
14. Han gav mej i uppdrag att vakta hans gäss.
Det var minst ett par hundra stycken.
Men det var så tråkigt så jag blev snart less.
En kväll tog jag åter till flykten.
15. En dag då jag satt och begrunda mitt liv,
jag kände mej usel och däven.
Så kommer en flicka med ett positiv.
Hon fråga: Vill du draga veven?
16. Vi vandra kring landet, den sköna och jag,
vi spela för herrar och bönder.
Men rätt som jag står där och vevar en dag,
så ramlade spelverket sönder.
17. Den sköna tog saken förunderligt lätt,
hon sade godnatt till musiken.
För den som är fri finns det tusentals sätt,
att dra reventy av publiken.
18. Jag tog sen värvning till artillerist,
och lät mej med lull-lull besmyckas.
Den utvägen har man ju alltid till sist,
när ingenting annat vill lyckas.

1672. "Visa författad af Drensen A Gernström, W. Fernebo"

Av jordens falskhet jag väl känner, i alla mina Levnadsdar.
 Och det får jag ändå erfare, att du med kärleken bortfår.
 När jag min bana dagligt vandrar, jag nöjd min törnebana gått.
 Försynens vägar jag ej blandrar, om mig ej ämnas bättre lott.
 Den vännen, som mitt hjärta älskar, den tror jag icke jag kan få.
 Ty lögn och falskhet ständigt rasar, bland dem man tänker lita på.
 En dag, Johanna, du skall svara, för det du illa haver gjort.
 Du glömmar mig, också den lilla, som dog och gömdes under jord.
 Rön ut, om älskarn kan bli smärtad, när han bedrages av sin vän.
 När ingen ömhet uti hjärtat, upplivar kallna kärleken.
 Så kan ej skingras dessa töcken, som alltid svävar för mitt väl.
 Ja, världen blir för mig en öken, bland fria männ-skön är jag träl.
 Gör med mig såsom du behagar, så långt din falskhet kan förmd.
 Det finns en domare, som lagar, att du din trohets lön utfår.
 En dag jag skänkte bort mitt hjärta, Johanna räckte mig sin hand.
 Hon sade, ingen skulle bräcka, vårt redan knutna kärleksband.
 Redan har du löftet brutit, och din tunga var ett spjut.
 För det du haver mig förskjutit, Herren lönar dig till slut.
 När ifrån männ-skors falska tungor, föraktets hädord på mig tänds.
 Vartill mina sorgsna ögon vändes, ser jag mig allestäds förföljd.
 Så finnes ej ett enda hjärta, som ömmar för den lidande.
 I stället ökar de min smärta, och glädes att mig nödställd se.
 Törhända att du kan få ångra, att du har varit falsk mot mig.
 Och såsom jag få hjärtligt sörja, den dag du skilde dig från mig.
 Rätt är att noga se sig för, att rätt utvälja sig en vän.
 Som haver trohet uti hjärtat, och icke brukar falskheten.
 Ömt är att bliva skild från vännen, som man av hjärtat håller kär.
 Stor sak vad jag i världen lider, det evigheten icke är.
 Men adjö, du goda älskarinna, jag aldrig detta kunde tro.
 Att en så stor och skamlig falskhet, uti ditt hjärta kunde bo.

Denna sorgesamma vers är skriven den 31 mars 1853. I sin enkelhet
 gripande tankar av en - enligt dåtidens rangskala - enkel människa.
 Första bokstaven i varje versrad bildar hans namn - Anders Gernström.

I samband med denna utskrift har stavningen moderniserat så att alla lättare
 skall kunna läsa texten. / GFr

1673. PROSTEN

Upptecknad av Bruno Ugglå, Västerås, efter sin far, Gustav Gustavsson - Ugglå, som spelade fiol och sjöng den samtidigt.

1. Med vaxduksöverdrag på hatten,
pipan dinglande i mun,
skäggig haka som ej vatten
skådat har på veckans rund.
Går herr prosten lördagskvällen,
med sin stora isterbuk,
snokande på alla ställen,
enligt sed och gammalt bruk.
2. Med sin käpp i gödselhögen
pustar han, det luktar bra.
Om jag vore så förmögen
att jag bermjöl kunde ha.
Jag med klockaren vill tala
om ett benhus, högt i tak.
Att allt skräp från körrgårn mala,
vore en välsignad sak.
3. Därifrån till ladugården,
luffar Herrens snåle varg.
Pannan rynkas och på minen
märks det väl han blivit arg.
Greta, sakramentska kona,
ligger det ej bröd i hon!
Borde du ej själv få äta,
i den mån du lagt för son!
4. Stallet han ej heller glömmet,
där får Olle-Petter stryk.
Så förfasligt drängen gnäller.
Prästen ropar: Ränn och ryk!
Dra ända in i ..har ej märren,
blivit halt, din himla hund!
Vilka prövningar som Herren,
sänder mig för varje stund!
5. Men ett han glömt för morgondagen,
kors för Fan, det böndag är!
Och så slår han sig för magen:
Tänk hur man får tråla här,
för att bönder visa vägen
till ett land dom ej får se.
Fastän jag är en så trägen,
bär det rakt åt Helvete.
6. Så går han in och slänger hatten,
ropar till prostinnan: Opp!
Skaffa genast toddyvatten!
Sedan öppnar han sitt skåp.
Där står fjärdingen och kruset,
fjärdingen med Guds ord i.
Kruset jämte himlaljuset,
skön predikan skall det bli!

1674. MESSOMMARAFTON

"Messommaraftron klockan 2 på måran skulle en komma eväg te vallskogen å då va flera timmar tidigare än annars för se konna (korna) skulle göra säj nytta mä messommarsdagga (-daggen), för å den blir då kraft å för hela åre. Å konna röta (råmade) så på måran (morgonen) för de va inte vana ve te bli störda ve den tia (tiden) å de skulle ju mjölkas först, innan vi bar iväg mä dom.

Vallkulla skulle ha mä säj nio slags mat i vallsäcken, som ho fick kalasa på å då va allt möjligt. Å då va för då skulle bli lycklig vallgång för na (henne) å ho få krafter te hålla djura (djuren) mä årning (i ordning)

Då vi va i skogen klädde vi skällkonna fin innan vi gick hem mä konna på ätermiddan (eftermiddagen). Å vi bant (band) då en stor fin krans av grönt, som ho hadde över horna, å den skulle ho ha på säj över hälgen.

Klockan sex kom vi hām mä konna, å då va tidigare än annars, män då skulle vara så messommaraftron se. Å skällkonna va då messommarsbru (brud) och gick före de annra konna mä sin fina krans i horna"

År 1932 meddelat av "Aspängs-Johanna" i Heds socken, född 1850.

1675. SLOTTER - ÖL

"Slotter-öl hadde di allti förr när skörden va slut. Å en va då ihop slähta å hjälpte varannra. Män om då va nånn som skar säj då han strök lien (brynade lien) sa en att denn skulle inte få smaka slottergröten, för då boa (bådade) inte gott. Gröten va å potatisgryn å fint krusad mä sirap.

Å slotterölet höll på e natt, å då börja på ätermiddan. Å då va te supa å äta hävligt (ordentligt) så en rångla. Å då va svensköl som va så hävligt så en kunne bli yr i huve å bara då. Å sänn brännvin. Å ja va mä ve övertjörn å hela slähta som bodde vatt på slottern. Å då va dans på natta. Å sänn låg alla på halm inne i stuga. Å di para ihop säj unna för unna. Å di gamla dāna (ordnade) mä att di unga skulle komma ihop. Å di to tag i flickera å slängde ner dom te pöjtje (pojkar) som de va glaa ve (som dom tyckte om). För se pöjtja kom säj inte för alla gånger för di va stämiga (blyga) se"

Meddelat av bonden Eriksson, född 1850, Masmästarebo.

1676. VÄSTMANLANDS FOLKMUSIK

AV KARL SPORR

En vacker sommarsöndagsförmiddag omkring år 1930, då jag med familjen bodde vid Siljan - liksom flera somrar vid den tiden hörde jag plötsligt byn genljuda av en solig, vänlig, städad och ljust klingande musik i bättre 1800-talsstil. Klangen var en kombination av fioler och klarinetter. "Radio kan det inte vara", resonerade jag, "för det är ju gudstjänsttid, knappast någon grammofoon heller". Musiken blev starkare och kom närmare och visade sig komma från fem marscherande karlar från Möklinta och Kila, tre med klarinetter och två med fioler. De hade lämnat bilen ett hundratal meter utanför byn och gjorde nu en festlig entré med Landins bröllopsmarsch. Detta för mig välkomna besök förnyade min kontakt med Västmanlands folkliga musikkarv och ledde till att jag gjorde en del primäruppteckningar och kontrollerade efterskörden av spelmannsmusik från Möklinta och Sala-trakten bland annat efter en pensionerad organist Tellin i Torsång, född i Möklinta men avflyttad därifrån 1879.

Just det soligt vänliga och behärskade tyckte jag vara utmärkande för Västmanlands spelmannsmusik. En tidigare kontakt hade jag fått vid en stort anlagd spelmanstävling å Tärna Folkhögskola år 1915, där ett 20-tal spelmän i alla åldrar mött upp, mestadels med klarinett, som varit ett mycket omtyckt och trakterat instrument i Västmanland, och naturligtvis med fiol. Även ett par nyckelharpsspelare från Kärrgruvan, ditflyttade från Uppland, nyckelharpans speciella hemvist i Sverige, hade infunnit sig. Tyvärr tillät inte tiden att i noter nedteckna mer än enstaka prov av vad som bjöds, ty spelmännen reste ju hem igen samma dag. Bästa fyndet var kanske en lång och originell vallåt, blåst på klarinett av en person från Kungsådra. Då jag några år senare ville återknyta kontakten med honom hade han dött.

"Vad skall det här sysslandet med gammalmodig musik tjäna till, den hör hemma på Skansen i Stockholm, där allt föråldrat bevaras och omhuldas", tänker säkert 98% av landets ungdom mellan 15 och 25 år, "oss unga angår den inte, jo, möjligen dem som tycker om att dansa gammaldans". Denna inställning beror på att ungdomen mestadels saknar behovet av historiska perspektiv på kulturfrågor och tror att allt nytt ständigt är en förbättring. "Men sån där allmogemusik är väl endast ett snart föråldrat bygdekuriosum numera", tänker även de flesta vuxna. "Allmogemusik - skall det betyda något mindervärdigt?", frågar jag. Tango, rumba, samba och mambo blir väl med tiden även så kallade bondbitar. Världsberömda violinister såsom Ole Bull, Joachim, Marteau, Fritz Kreisler och David Oistrach ha på fina konserter spelat folkmelodier, naturligtvis utländska. För övrigt tror jag att det bland landsbefolkningen finns minst lika många procent som i städerna med smakförfining, det vill säga längtan efter det sunda och nobla i små som stora musikformer och avsmak för det vulgära, det vidriga och sjukliga. Garanti för andlig hälsa, ett slags smakens renlighetskrav, följer varken stadsgränser, taxeringskalender, avlagda examina eller samhällsställning.

Vad menas då med folkmusik? Jag kan knappast svara annat än att därmed avses äldre populärmusik, sjungen eller spelad på till buds stående instrument: fiol, klarinett, nyckelharpa, någon gång flöjt, vidare bock- och kohorn och på de sista hundra åren

även dragspel alltifrån de första enradiga med endast 10 knappar och 2 basar till alltmera fulländade. En synpunkt som jag alltid anlägger på betydelsen av dylika musikinventeringar är följande: Liksom man i hembygdsgårdar och muséer söker bevara och ordna typiska prov på gångna tiders materiella odling, det vill säga byggnader, redskap, verktyg, kläder och prydnadsföremål, även om endast en del av allt detta kopieras och kommer till användning i vår tid utan snarare får tjäna till att ge både en överblick över det gamla jämte impulser och riktlinjer för det nya, det vill säga för att sammanbinda äldre tid med samtid och framtid, så åligger det även alla kulturvänner att samla och ordna den andliga kvarlåtenskapen som satt färg och festprägel på våra förfäders liv, beskrivningar av seder och bruk, tro och vantro, sägner och hela det folkliga musikarvet. Det sistnämnda får inte bara betraktas som en museisak, utan i sina bästa former vid konsnärligt framförande även som levande, sund, fullödig, mångskiftande, typiskt svensk och omisslig musik av bestående värde och till och med av internationell uppskattning och beundran.

Här följer nu en översikt över de viktigaste källorna för Västmanlands bevarade folkliga musikarv.

Traditioner av Svenska Folk-Danser, Stockholm 1814-1815

143 melodier, nästan enbart polskor i 1700-talets allmänna tonspråk, harmoniserade och satta för piano. Utgivare är Olof Ahlström. 10 polskor, övervägande av 16-delstyp, upptecknade i Västmanland ingår i detta verk. Alla dessa melodier tycks totalt fallit i glömska, ty de återfinns inte i senare samlingar.

Svenska folkvisor, utgivna av E G Geijer och A A Afselius 3 band 1814-1816.

Ny, betydligt utökad upplaga, utgiven 1880 av R Bergström och L Höijer.

Svenska Fornsånger

En samling av kämpavisor, folkvisor, lekar och danser samt barn- och vallsånger. Utgiven av Adolf Ivar Arvidsson, Stockholm 1834-1842. I detta verk ingår bl.a. "Och ungersven växer båd smalare och lång"

300 Nordiska Folkvisor för pianoforte med underlagd text.

Ahlström, Jakob Niclas, 1805 - 1857. Stockholm 1878. Ahlström var organist och musiklärare i Västerås, därefter vid Mindre Teatern i Stockholm 1842-1854, Humlegårdsteatern 1854-1856 och vid Ladugårdslandsteatern 1856-1857. Dessutom organist i Hedvig Eleonora. 12 visor upptecknade i Västmanland ingår i denna samling, som tyvärr endast upptar en enda strof till varje visa:

1. Jag tror jag får börja överge att sörja.....
2. Herr Heimer och Margaretha
3. I Nora socken och Backetorps by ett bröllop....
4. En visa vill jag sjunga fast tåren kväljer mig..
5. Hertig Henrik
6. Och hör du unga Dora...
7. Det bodde en konung allt uppå en ö...
8. Och när som flickorna de gifta sig..
9. Det gingo två jungfruar på vägen där fram..
10. Och jungfrun gick sig åt ängen...

11. Det bodde sju rövare vid sjögastrand...
12. Och träden de lövas och marken står grön..

Handskrift nr 254 i Musikaliska Akademiens Bibliotek

Resultatet av ett upprop i pressen 1878 om tillvaratagande av folkmelodier på landsbygden. Från Västmanland insändes bl.a. 20 dansmelodier av en folkskollärare Persson i Nora socken samt 17 visor från Västervåla, meddelade av en bruksbokhållare i Ängelsberg, som uppgav att visorna allmänt sjungits på 1860-talet. Där förekom "Herr Peder han gångar...", "Var har du varit så länge, gåsa, gåsa", "Nu reser jag bort, allra käresta min", "En gång i min ungdom älskade jag en flicka...",

Till Landsmålsarkivet i Uppsala har Ellen Lagergren i olika poster omkring år 1930 inlevererat visor och melodier.-----

Bl.a. 24 melodier upptecknade i Hed, gånglåtar polskor, valser, sånglekar och visor, senare 48 melodier och ytterligare 30 blad, alltså ett ganska betydande resultat, om ock uppteckningarnas rytmiska riktighet någon gång måste starkt betvivlas. Det händer nämligen ibland att en icke tillräckligt pålitlig upptecknare nynnar eller visslar den nedskrivna melodien visserligen rätt men inte efter notbilden, som han/hon inbillar sig, utan efter hörseln eller minnesbilden.

Nils Anderssons Svenska Låtar, del Västmanland

235 melodier, utgivna 1933. Tillfogar man det tiotal som finns i Dalarna-delen efter folkskollärare Florell, född i Hjulsjö, så ser man att kadriljer, som är så vanliga i Skåne, Halland och Gotland, saknas fullständigt. Vidare saknas de i Värmland och Dalsland så vanliga triolpolskorna. Däremot finns det bröllopsmarscher, skänklåtar och steklåtar samt ålderdomliga 16-delspolskor, i synnerhet i Dalkarlsberg och hos Hammarberg i Hörken, som även hade Näckens Polska som direkt danspolska av 16-delstyp. I mera sångbar form med de ord Afselius skrev "Djupt i havet på demantehällen" har ju denna polska blivit världsberömd genom våra största sångartister. Även någon enstaka sångvals t.ex. nr 102 finner man i samlingen. Beträffande tonsartsfördelningen mellan dur och moll i de vanligaste dansformerna ställer sig resultatet som följer: Polskor 18% av repriserna i moll, 82% i dur och av valserna endast 1 - 2% i moll. Som jämförelse kan nämnas att i Medelpads-delen av Svenska Låtar 45% av polskematerialet går i moll och inte mindre än 30% av valserna.

Notbok för klarinett, skriven omkring 1860 av en regemenstklarinetttist Jakobsson vid I 18, Salbohed

Boken har använts av klarinetttisten C E Carlsson i Västerbo, Möklinta och innehåller 26 valser, 7 polskor, 14 hambo-polketter, 26 polkor, 4 mazurkor, 2 polka-mazurka, 5 gallop, 7 marscher, 1 promenadpolonäs, 1 fransäs, 1 hoppvals, summa 82 låtar.

Sen finns naturligtvis åtskilliga notböcker i privat ägo

Men alla dessa melodier skall inte bara samlas i arkiv och hopas för forskare och specialintresserade personer. Det bästa skall bäras ut till allmän kännedom och beundras. Tag Rickard Dybeck

som föredöme. Största delen av svenska folket vet om honom bara att han har något att göra med "Du gamla du fria", att han skrivit denna text till en folkvisa som han hittat i flera varianter i skilda landsändar. Men man bör även veta att Rickard Dybeck var en entusiastisk samlare av folksmelodier, som han publicerade i sin tidskrift Runa. Egna och medhjälparens uppteckningar sammanförde han och utgav "Svenska vallvisor och hornlåtar" 1846, "Svenska visor" 1847 och 1848, "Svenska Folkvisor" 1855 - 1859, men massor av hans hopbragta melodier är ännu outgivna. Men han gjorde något annat och effektivare dessutom. Han hade under sommaren 1844 inte kunnat frigöra sig från tanken att i huvudstaden ge en offentlig underhållning med prov på vad som odlats och frodats i svenska bygder. En första sådan "Aftonunderhållning med nordisk folkmusik" ägde rum i november 1844 och väckte stort uppseende. Stockholmsarna började upptäcka sitt eget lands orginella och sköna musikskatt. Under de följande åren gav han ytterligare 9 dylika soareer i Stockholm, 2 i Uppsala och en i Västerås 1861. Melodierna framfördes dock inte av bygdespelmän eller oskolade sångare från landet utan i så skilda besättningar som manskör med orkester, kör a capella, solörster med pianoackompanjemang, orkester och stråkkvartett. Nu har ju en hel del gjorts även in på dessa sekel för att hävde och förhärliga detta vårt arv, men jag undrar hur många procent av Västmanlands befolkning i närvarande stund har någon verklig kännedom, respekt för eller stolthet över detta omistliga arv. Här finns arbetsuppgifter av stora mått i synnerhet då i vår tid så starka krafter verkar avnationaliserande och delvis även avkultiverande, då ungdomen ideligen matas från många håll med visserligen uppfinningsrika och omväxlande men i sina ytterlighetsformer mera fräna och brutala eller vrålande, bölande och hessa låten och med vulgärsång, som kan pendla mellan oskön gapighet och slapp sliskighet i kombination med swingsångdarr. Alltsammans sångsätt som står betydligt lägre än vad som under generationer bjudits av opera- och operettartister eller som tillämpats vare sig i storstad eller i landsbygdens avkrokar. Jag är säker på att ingen av ovan uppräknade visor sjungits så eländigt. Tyvärr honoreras dessa representanter för en sänkt smakstandard oförtjänt högt. Det är dock ytterst populärmusiken som ligger till grund för tidens så kallade smak och stil. Förr hade allting välklang och livsglädje av olika skiftningar ingått förbund. Slopas man detta krav, enkla men oeftergivliga villkor, kan vi emotse kusliga framtidsperspektiv.

Det vi kallar folkmusik är inte bara något som angår en grupp spelmän utan hela svenska folket. De bästa av bygdens och landets melodipärlor hör till allmänbildningen lika väl som sensk litteratur och historia. Vad som är värdefullast beror liksom alltid på hur fordrande den är som värderar. Petersson-Berger skrev i Dagens Nyheter den 25 februari 1936: "Folkmusiken är sprungen ur ett orubbligt om än omedvetet själslugn. Och ändå är den inte bara idyll och elegi, stilla lycka, kärlekssorg och längtan utan även munter lekfullhet, humor, ja till och med dådlust och mod. Däremot är den ingalunda skapad av folket på något mystiskt, kollektivt sätt som en del människor tror. Varje melodi har en bestämd upphovsman även om hans namn blivit förgätet".

Låt oss därför se till att de friska och ibland verkligt förnåma melodierna aldrig förgätes !

Stockholm i maj 1956

av KARL SPORR

Så långt Karl Sporr är 1956. Vem var då denne man som talade så entusiastiskt om folkmusik?

Han föddes den 21 februari 1887 och avled den 14 juni 1967. Han var en svensk violinist och musikforskare med folkmusik som specialitet. Bland annat gjorde han många uppteckningar i Dalarna där han var född och dit han gärna återvände på somrarna. Av noteringar på hans uppteckningar kan man se att han en tid bodde i Seglora i Västergötland. Violin studerade han en tid för A Runnquist. Han företog flera längre konsertturnéer såväl i Norden som i USA (1923 - 1925) och Tyskland (1937 - 1943) ofta tillsammans med sin hustru, den österrikiska konsertsångerskan Julie Moser, och på hans program intog folkmusiken en framträdande plats. Genom en omfattande föreläsningsverksamhet förde Sporr också in folkmusiken i folkbildningsverksamheten. För sina insatser till folkmusikens fromma tilldelades han Zornmärket i guld år 1946.

Karl Sporr's efterlämnade folkmusiksamlingar omfattar såväl originaluppteckningar som folkmusikarrangemang m.m. Hans uppteckningar har delvis utgivits i Karl-Erik Forsslunds verk "Med Dalälven från källorna till havet". Bland hans skrifter kan nämnas: "Om folkmusik och spelmän" 1946, "Folkmusiken i Dalarna - ett vida berömt landskap" 1951, "Om folktonen och sångarglädjen på det religiösa området i Västerås stift..." 1951, "Folkmusiken i Rättvik" 1959 m.m.

(Enligt Sohlmans Musiklexikon m. fl källor)

GAMMAL MÖKLINTA-POLSKA

Upptecknad av Karl Sporr

1678.

Spelmän och spelmanstraditioner inom Järnboås, Västmanland (Örebro län)

Förr hörde spelmännen på varandra och lärde efter varandra. Anders Brogren lärde sig efter Spel-Petter. Starken bodde i Lindesby fattigstuga. Men antagligen hade han bott vid Lerbrogatorna, ty där finns Starkagatorna och Starkabacken. Starken spelade klarinett. Han var den ende med det instrumentet.

När de skulle ha musik anlidade de sådana som var bäst. Lindkvist-Jan-Erik var sockenspelman i Hjulsjö. Han hämtades vid gästabud alldeles som en präst. Han kunde ta de lätta tagen, spela mjukt och kvickt att dansa efter.

Mjölnar-August spelade här i Järnboås. Han bodde vid Nyhyttan men de voro värre att spela i Hjulsjö. Spel-Pelle bodde vid Dunderbo, men spelade oftast i Järnboås. Även som 70-åring gick han med ungdomen för att få spela. Men han tog inte betalt.

Andra spelmän var Erik Jansson i Fågelhällen, Fjällpikaren och Skräddar-Per-Johans och Spel-Pelles pojkar som spelade både dragspel och fiol. Bra slängd att spela var också August Pers Hulda i Vasslasjöhuset. De som spelade dragspel här omkring hade ofta gusselbyspel d.v.s. dragspel från Gusselby.

Spelman Glys gick och lagade klockor. Han vandrade kring och hade sina verktyg i en cigarrlåda. Han spelade så att han fick mat och brännvin. Även storspelmannen Spel-Pelle ville gärna ha supar. När han blev halvfull blev han i farten, fick inspiration och "murrade".

Vid dans tog man upp spelmanspengar i en hatt. Var det flera som spelade delades dessa pengar dem emellan. Vid bröllop hade de en skål att lägga pengar i.

"Knutgubbar" kallades de som kom för att "knuta", d.v.s. se på brudparet. De fingo komma in ty annars blevo de elaka och kunde ställa till med mycket ofog. De lämnade 5 å 10 öre var i skålen.

Förr sjöngo de mycket medan de dansade. Och sjöngo inte de dansande, sjöng spelmannen. Nästan alla danser sjöngs. T.ex. Bredsjöpolskan nedan:

1679. BREDSJÖPOLSKAN

Polskan är upptecknad av Elsa Lindblad-Jansson, f. 1924, då fadern Knut Lindblad, f. 1879, spelade den på munspel.

Den hade en text som handlade om de fyra årstiderna.

Om våren hette det:

När våren kommer med sång och fågelkvitter,
jag ej mer i kammarn sitter.
Jag tar mig en båt och rör utåt sjön,
då smakar supen, då är han skön.
Tra- la-la

Om hösten:

När blommorna vissna och bladen falla,
och regn i backen står som spön.
Då smakar supen.....

Om vintern:

När vintern kommer med hala isen,
och dito julen med stekta grisen,
och vi få lutfisk och franska brön.
Då smakar supen.....

Gick man till Lobergstorpet - där det var dans - fick man lära sig både text och melodi.

I en annan visa stod det bl.a:

Ögonen uti skallen blänkte,
som tallrikar utav vitt porslin.
Och kors i Kristinehamn vad hon är fin !

I en hambo (nedan) var texten:

Ack, kära Anders, vad det skulle smaka,
att få en liten puss.
Fastän så skäggig haka,
och munnen står som Trollhätte sluss.

Ack, kära Anders, vad det skulle smaka,
fast haka skäggig och munnen stor.
Fastän jag i brådskan ej sett på maken.
Och Anders suckade: Vad hon var god !

Fram kom Anders och tog mig om livet.
Och jag var så tokig att jag stod still.
Att han tog pussar, det var ju givet.
Han tog en och en och en därtill.

1680. HAMBO

1681. Tunanders Polska

Ovanstående polska är komponerad av August Tunander i Hjulsjö, som hade satt följande text till låten:

Känner du igen, känner du igen
byggmästarns gammelnys dräng?
Han som hackar kvarnen så riktigt,
och lägger ner stenen försiktigt.
Se'n så drar han på hjulet.
Tralla

Även denna låt har meddelats av Knut Lindblad.

När man tågade till dans med spelman (spelmän) i spetsen sjöng man ofta en rar (vacker) visa. Man lekte bl.a. "Väva Vallman (väva vadmål)" och "Tjuv och tjuv det skall du heta". I den sistnämnda sjöng man bl.a.

"Nu var udden dummer,
han söker bara gummor.
Och nu var udden kvicker,
han söker bara flickor.
....."

Murar-Jan - farfar åt Lindshulta-Karl - hade lärt sig spela av själva Näcken. När han väl börjat spela kunde han inte sluta. Man var tvungen att rycka fiolen från honom. Han sålde fiolen men fick den tillbaka. Han var tvungen att mura in fiolen för att bli av med den.

Näcken kunde man höra vid något vattendrag på torsdagskvällarna t.ex. vid Mörtbäcken.

Frdn Rällså var storspelmannen Blinda-Petter, som spelade fiol, och Lundström som spelade klarinett. En släkting till Blinda Petter var Johan Magnusson, som spelat vid Siggebohyttans hembygdsgård. Han hade en fiol som var efter Blinda Petter.

En annan god spelman var Anders Olsson från Lindshöjden. Han var skomakare till yrket, men till det var han en kladder. En gång hade Anders spelat när de värnpliktiga marscherade både till och från Sannahed. För det fick han fickorna fulla av kopparslantar. Men på gamla dar fick han inte spela för sin käring. Han slutade sina dagar på Jeppetorp äldershem i Grythytte socken.

Även storspelmannen Spel-Kula från Vikar spelade ibland i Järnboås. Många spelmän i trakten spelade låtar efter Spel-Kula, som komponerade egna låtar.

1682. OCH HÖR DU KARIN !

*Och hör du Karin, var har du varit, som är så bossig på ryggen din?
Jo, jag har varit på grannens loge och tröskat havre med lilla vän-
nen min.*

Ovanstående är ett utdrag ur en längre beskrivning som Martin Lindblad insände till Uppsala Landsmålsarkiv (ULMA) år 1939. Den är endast delvis ordagrant återgiven. Ej heller har de fonetiska förklaringarna medtagits d.v.s. ljudskrift som anger hur man uttalade de olika orden i Järnboås.

Martin Lindblad är född i Lindesby, Järnboås socken, år 1910, och när detta skrives - januari 1986 - lever han i högönsklig välmåga i Köping. Under sina studieår i Uppsala arbetade han tidvis vid Uppsala Landsmålsarkiv (ULMA) i huvudsak med att uppteckna dialekter från sin barndoms hembygd Järnboås där hans släktingar bott sedan 1600-talet (Minst.Kyrkböckerna sträcker sig inte längre tillbaka). Med ett levande intresse för hembygd och tradition och genomgående musikalitet i släkten - far- och morföräldrar, föräldrar, syskon och inte minst Martin själv spelade minst ett instrument - har han även haft det goda omdömet att teckna ned en hel del om spelmännen i dessa trakter, vilket ligger till underlag för denna artikel.

Själv utbildade sig Martin Lindblad till präst och har i denna egenskap tjänstgjort i Arboga, Transtrand, Mora, Danzig (sjömanspräst), V Färnebo, Säter och Köping. När han med ålderns rätt dragit sig tillbaka fortsätter han oförtrutet sin hembygdsforskning.

Spelmän och spelmanstraditioner i Norbergstrakten

Ett utdrag ur Kvintus Söderkvists rapport till Landsmålsarkivet i Uppsala år 1970.

Inom Norbergs socken fanns inga s.k. yrkesspelmän utan alla tillhörde klassen amatörer. Alla lärde av varandra och några hemligheter eller fördomar har jag aldrig hört talas om. De bästa spelmännen blevo givetvis anlitade i första hand vid festligheter av något slag. Någon s.k. häradsspelman har jag inte hört talas om.

Att spelmanstraditionerna gått i arv i många släktled är ju allmänt känt. Släkten Söderqvist går efter forskning tillbaka till farfars-farfars son som var trumpetare under finsk-svensk-ryska kriget år 1808, då han erhöll guldmedalj av konungen för att han, trots att en kula slet bort munstycket på trumpeteten, så blåste han signalerna ändå. Medaljen fanns i början av 1900-talet hos släktingar i Sala. Dennes son "Spel-Anders" och hans 6 söner voro mycket anlitade spelmän i Salatrakten.

För min egen del har spelmanstraditionerna följt med särskilt på den manliga sidan. Både min farfar och hans bröder, liksom min far och hans 6 bröder voro alla musikaliska. Och jag och mina 3 bröder äro alla spelmän.

Hade någon lust och fallenhet för att vilja lära sig spela så var det bara att låna fiolen som hängde på väggen eller låg i lådan och börja öva. Det gick även bra att låna en fiol av någon granne för att försöka komma igång. Gick det bra så kanske att ett fiolköp blev följden.

De flesta av mig kända spelmän var nothunniga, men många äldre som avlidit under min uppväxttid kunde inte noter. En spelman som lärt många noterna var gruvarbetaren Leonard Gröning, Tremänningen, Kärrgruvan. Välkänd av folket därstädes och trakterna däromkring såsom förstepristagare vid många av den på 1910-1920-talet så populära spelmanstävlingar. Han var alltid snäll och villig att gratis lära spelkamraternas noter. Min far och Gröning voro svägrar i sina första äktenskap som lutade lika sorgligt för båda i och med att bådas hustrur avled i TBC (tuberkulos). Genom slätskapet hade vi ofta besök av Gröning och då var det stor spelmansglädje i hemmet.

Min far nämnde att det fanns en kringvandrande spelman som kallades "Flatta". Han var från trakterna av Söderbärke och spelade klarinett. Vid Sala gruva fanns en fiolspelande pojke som kallades "Grå gossen". Han var klädd i en grå rock av hemvävt, tjockt tyg som var knäppt i ryggen.

Någon högre social ställning hade inte de spelmän jag känner till. Alla var gruvarbetare eller hade något med gruvan att göra. Ingen var suput och ingen särskilt rolig utan helt normala, glada spelmän.

Ersättningen för spelningar var inte stor. Alla var ju fattiga på den tiden. Spelade själv vid 15 års ålder med ovan nämnda Gröning en hel danskväll för 2 kronor. För musik vid en biografställning var 1:50 å 2:00 en vanlig taxa omkring år 1918-1920. Jag spelade själv på bio o Norberg i 7 år.

2 eller 3 spelmän var nog det vanligaste vid dans eller bröllop. En spelade melodien, en spelade andra stämman och den tredje sekunderade (kompade). Något spel i kyrkan har jag aldrig hört talas om. Då min far kom till Kärrgruvan på 1880-talet förekom musik med nyckelharpa och fiol vid dansbanorna. Nyckelharpan trakterades av den i verket Svenska Låtar omnämnde Åsberg, inflyttad från Uppland.

Förhållandet mellan bygdens spelmän syntes alltid ha varit gott. I många fall var de släkt med varandra. De hade även ett gott förhållande till ortens präster.

Av tidigare nämnda Leonard Gröning har en av hans söner i första äktenskapet, Nanne, utflyttad till Stockholm, turnerat en tid med Jon Eric Öst. I sitt andra äktenskap hade Leonard flera mycket musikaliska barn. Självt deltog Leonard i minst ett 100-tal spelmanstävlingar och erövrade höga priser i ädel tävlan med storspelmän från Dalarna, Hälsingland, Närke m.fl. kända spelmanstrakter.

Spelmanssläkten Söderlund är säkert den största spelmanssläkt som Norbergs socken har kunnat uppvisa. Som jag minns dem var det Gustav på flöjt, Ingrid vid pianot samt August, Paul, Ville och Albert på fiol. "Söderlunnarna" som dom kallades spelade dansmusik i Folkets Park i Kärrgruvan på somrarna och på vintern voro de anlitade såsom biografmusiker i Kärrgruvan, tidvis även i Fagersta. Under Carl Karlsson-Jularbos uppväxttid spelade han med "Söderlunnarna" i Folkets Park. En gång blev Jularbo irriterad av att fiolisterna stämde sina fioler mellan varje låt och sa då: "Sitt inte å stäm så där pöjkar! Spela bara!" Albert Söderlund var den bästa spelmannen i denna barnaskara och han har deltagit i många spelmanstävlingar och där erövrat förnämliga priser.

Beträffande Kvintus Söderkvists egen (musikaliska) historia hänvisas till Västmanlands Spelmansförbunds lathäfte "20 Låtar från Norbergs Bergslag. Efter Gotfrid Söderqvist, J Teodor Söderqvist och C.A. Söderqvist. Upptecknade av Kvintus Söderkvist. Utgivet 1980". Beträffande ovannämnde C August Söderqvist var denne kopparslagare och byggde sig en fiol av mässing, vilket ju är mycket ovanligt. Ljudet blev förstås därefter. Det påminde om ljudet från forna tiders grammofooner med stor trätt. Fiolen finns förmodligen bevarad hos några släktingar i Stockholm.

1684.

Brännvinslåtuppl. efter J. Gotfrid Söderqvist
Kärrgruvan.

uttrycksfullt

Gu--tår för--byts i gläs... gu--tår för...byts i

raskare marschtempo

gläs... För farfars far å farfars far å farfars farfars

ritardando

farfars far och farfars farfars farfars farfars farfars farfars far--

1685.

Brandvaktens sång i Sala stad på 1880-talet.

Be--vare vår stad från e--ld och brandklockan är ni o *rit.* Sta-gen.

Sjöngs varje kväll i varje gathörn

Något om spelmän i Hjulsjö och Grythyttan

Nedtecknat omkring år 1940 av Gunnar Persson, Nordmarks Odalfält, Finnmossen.

Sagesman, hans far, Karl Johan Persson, Nora socken, gruvarbetare, och egna iakttagelser.

"I skogsbygden i Nora socken samt i socknarna Järnboås, Hjulsjö och Grythyttan, innan järnvägar och samfärdsmedlen blevo någotså-när utvecklade, var isoleringen stor. Folk föddes och framlevde sitt liv på den plats där de föddes. Några resor och kontakt med yttrevärlden kom egentligen ej ifråga. I de flesta fall hade man ej sett mera av världen än närmaste stad eller marknadsplats. De pojkar som blevo godkända som beväringar hade givetvis gjort en rantav fantastisk resa till Sannahed, beläget något mil utanför Örebro. Nöjen och själslig odling var ju under sådana omständigheter av de mest primitiva slag.

Det var just under sådana förhållanden som gamla snurriga gubbar, som var något "fiolkunniga", kunde göra sig gällande. Dessa fiol-spelare voro väl i andligt hänseende något efterblivna, beroende dels på musiken, dels av att de aldrig varit i kontakt med det motsatta könet och vanligen voro de förtjusta i starka drycker. Någon utav dessa spelmän torde ha blivit något "dimmig i döpelseklumpen" (som folk uttryckte sig) av obesvarad kärlek. Dessa spelmän var nog ej så mycket hemma i musik så det skulle imponera på nutidsmänniskor, men de komponerade en mängd låtar som fick namn efter vederbörande kompositör. Till exempel "Spel-Kula.Valsen", "Sotar-Kalles Vals" etc. Dessa spelmän kunde inte uppteckna sina låtar i notböcker, utan de hade dem upptecknade i minnet.

De välbärgade bergsmän som skulle hålla bröllop för sina döttrar tyckte det såg storaktigt ut när en sådan spelman gick framför brölloppsskaran och spelade. Då var det fest och stämning som ej går att få fram numera. Sedan blev det dans på logen om årstiden det tillät. Annars dansades det i det största rummet i bröllopsgården.

En mycket anlitad spelman nedåt Nora-hållet var "Spel-Kula", något annat namn vet jag ej han hade. Han spelade på bröllop och danser. Han satt stupfull och spelade nätterna igenom. Han vare sig såg eller hörde när han spelade. Han kunde så många låtar så om han spelade hela natten behövde han aldrig spela en låt mer än en gång.

Men det var ju dans och bröllop endast i undantagsfall. Uti sådana fall fanns det mat och brännvin. Däremellan fick nog spelmännen ha det rätt så "knalt". Då var det att "klappa landsvägen" och med fiolens hjälp skaffa sig något ätbart och en vrå för natten, där han kunde luta sitt trötta huvud. En sådan vrå fanns ju alltid här och var i den isolerade skogsbygden.

Vid Lilla Hällsjön i Grythyttan socken bodde en man vid namn Gustav Olsson, död 1910. Han var en stor musikvän men kunde ej spela det allra minsta själv. Men det avhjälpes på så vis att han för sina surt förvärvade pengar köpte en speldosa, en Aristol och ett positiv samt en "ullhund". Då Gustav Olsson drog upp och satte igång sin "ensemble" låg ullhunden ihoprullad på golvet och tjöt ytterst jämmerligt. Gustav fann samstämmigheten lyckad och var ytterst förtjust häri. Så ofta som Gustav kände sig tryckt och ensam eller om det kom någon och hälsade på så satte alltid musiken igång.

Men där på trakterna fanns också en landsvägsmusiker som benämndes

"Sotar-Kalle". På vintrarna då det var kallt och snöigt kom han alltid till Hällsjön och var då alltid en kärkommen gäst hos ovannämnde Gustav Olsson. Han blandade upp Olssons ensemble med fiollåtar. Dessutom spelade han solo vilket i hög grad slog ann de bättre känslorna på gubben. Så det blev alltid fest i stugan då. Det bästa som huset hade kom fram på bordet. Sotar-Kalle till stor glädje och fägnad.

Dessutom fanns i min barndom en smed som vanligen kallades Räv-Sten. Han hade sitt arbete i Havsjö Gruva i Hjulsjö socken. Han var gift och hade familj och var bosatt intill gruvan där han arbetade. Men livet för honom var trist och fattigt. Barnen voro många och förtjänsten ej så hög. Han arbetade året om och lyckades smussla undan så pass med pengar av varje löning att det räckte till 40 liter brännvin till jul. Det rekvirerade han under sitt namn fast till Hjulsjö station, som var beläget en halv mil från hans födelseby, Skrapsjöfallet. Dagen före julafton talade han om för gumman sin att han skulle åstad och hälsa på släktingar i sin födelseby över helgen så hon måste "jula" ensam. Han hade även vidtalat "Kramer" som var fiolspelare att infinna sig vid Hjulsjö station på bestämd tidpunkt.

När så äntligen de 40 litrarna var utlösta smakade Räv-Sten och Kramer på innehållet. Sedan detta var ordentligt gjort stack Räv-Sten mössan i fickan och tog fram en (sin gummas) yllelångstrumpa, vek upp skaftet på den i ordentliga veck, nästan dit som foten började. Han satte den sedan på huvudet sitt i stället för mössan. Han kom nästan att se ut som en romersk legoknekt, ty strumpfoten dingnade lös uppå huvudet. 40-literskaggen snörde han fast med rep på sin rygg. Kramer klämde i med Napoleons Marsch på fiolen och så styrdes stegen till fädernebyn, där varenda stuga gästades. Brännvin och musik bestod Räv-Sten och Kramer med.

Jag blev i tillfälle att beskåda och beundra härligheten. Händelsen tilldrog sig något att 1800-talets sista år. Efter vad jag kan förstå så var ej Kramer begåvad med någon omfångsrik repertoar. Jag hörde honom aldrig spela annat än Napoleons Marsch. Men altnog, den julen fick litet av fest och stämning över sig, den kalla och snåla nordanvinden till trots. Det fanns ej annat än fotogenbelysning i de låga och kalla stugorna, så nog kunde det behövas litet extra att pigga upp julstämningen med. Så Räv-Sten, Kramer och brännvinskaggen voro ytterst välkomna, inte annat jag kunde se.

Något som för övrigt tydde på att spelmän voro omhuldade har nog ej funnits till på dessa trakter. Det som var något värt när kampen för ett knappt dagligt bröd stod hårt var arbete, sparsamhet och ekonomisk insikt i allt som rörde bärgningen. Och spelmän i allmänhet låg inte inne med sådana dygder. De voro i allmänhet raka motsatsen. Kunde knappt behålla och förvalta det som de fått i arv efter näriga föräldrar om det någon gång hände.

De barn som voro särskilt musikintresserade stod bakom spelmännen med vidöppna munnar som dhörare. Råkade de sedan olyckligtvis få fatt i någon gammal fiol så var olyckan gjord. Ty, uppriktigt sagt, något egentligt ekonomiskt utbyte eller aktad samhällsställning gav det yrket ej. Spelmanslönen den var nog exakt som jag här beskrivit den. Något undantag kanske vid särskilt festliga tillfällen såsom bröllop eller liknande. Då kunde det kanske bli en penning extra om vederbörande skött sig bra. Men det är att märka att det var fattigt ute i bygderna då. Man måste i allmänhet leva torftigt och spersamt. Det fanns sannerligen ej så mycket att skänka bort, vare sig till spelmän eller andra.

Det egentliga spelmansinstrumentet var fiolen i de bygder jag talat om. Dragspelsepoken började så smått i slutet av förra århundradet (slutet 1800-talet) och kom att sakta men säkert uttränga fiolspelningsen, till gott eller ont vet jag ej. Men de fattiga och i allo utblottade fiolmusikanterna som vandrade efter landsvägarna ha alltnog försvunnit. Dom själva till största nytta. De hade sannerligen ej någon ljus tillvara.

Jag erinrar mig till sist en musikhistoria från mina stormiga år. Jag kom nämligen att åse hur en cykelluffare kom in på en bondgård mitt i middagsspisandet, där husfadern och hela familjen, drängar och pigor satt och kalasade. Luffaren, som gick under vedernamnet Skoskav hade för vana att medelst munspelets smäktande melodier få bondmorarna att lätta litet generösare på matskåpsdörren. Så även nu, då han så gott som hamnat mitt i maten. Han fick fort upp munspelet och drog en oemotståndlig melodi vartill husfolket lyssnade. Men som han var "fal" för beröm också, kunde han ej hålla sig utan frågade bonden om han hört någon förut som varit så duktig att spela munspel. Bonden kände igen honom och visste att han var ytterst förargad på Skoskavs-namnet, så han passade på att säga, att han visserligen hört en, och den kallades för Skoskav. Luffaren stod en stund och svalde innan han upplät sin mun och sade: "Jaha, Skoskav, Skoskav, det är just jag det. Men det är ett jävla namn, då ä ett namn som Faen skulle ha" Men familjen blev så road så att spelningen och intermezzot ledde till det åsyftade. Skoskav fick nämligen mat."

Ur Nordiska Museets Folkminnessamlingar

E.U. 32888

1687. Spelmän som kunde trolla m.m. Nora.

"I Ingbo, Nora socken, bodde i början på 1800-talet samtidigt två ovanligt skickliga spelmän. Båda spelade fiol och voro ofta rivaler. Om den ena blev kallad att spela på ett bröllop eller dylikt så skulle den andre hämnas. Ingbergs-Mats och Lång-Gustav voro deras namn. Bland annat hände det på ett bröllop hemma i byn att Mats skulle spela att mitt under brudmarschen sprang alla fyra strängarna uttav på fiolen. Mats anade ord och titta i farstun där han fick se Lång-Gustav varpå han ytttrade: "Har ja" trott dej om de där skulle du allt vurti (blivit) rumplös!"

Men Mats gick nu hem efter nya strängar och satte på fiolen. Det första han då spelade var ett stycke som kallades "Hin och Faktus", som ingen av bröllopgästernas ville dansa, utan de avlägsnade sig från rummet. Men snart började alla stolar i rummet att dansa i ordnad ring på golvet.

Flera sådana liknande händelser finns nog att berätta om dessa spelmän och att de äger sin verklighet är nog tvivelsutan en sanning.

Denne Ingbergs-Mats hade också varit en stor sångare och visma-

kare. Han kunde börja sjunga på en melodi och sedan diktade och sjöng han en ny visa i ett tempo.

När han stämde fiolen hade han alltid en "fras" som han först sjöng och sedan spelade, något sorts förspel för att undersöka tonläget. Den lydde så här:

"Ah, sprakolles bastulars väjjiluspolska
den river vi sönder i kras."

Det skulle ha varit en märkvärdig ljudlighet mellan sångfrasen och fiolen.

Några brottstycken av hans visor kan nämnas:

Nutta, nutta me ja
va ska morsan säja,
som har fått en skommare (skomakare) te måg.
Han sölär (sylar) skor
han har så långa klor
och dom begagnar han te prylar.

A inte vet ja, å int' förstår ja
å inga flickor i Nora får ja
Men har ja inga, så har ja haft dom.
Å guskelov att ja slapp dom.

När jag var liten om våren,
då gick ja vall me fårene.
Och böxorne var sönder i bröklone.
Ja tappa gullfågeln i klöklone

Och grannas flicka mota vall mä,
ho hitta gullfågeln i klöklone,
Sen gömde ho den i förklane,
och lekte me honom i mörknene.

Ur Nordiska Museets Fornminnessamlingar. E.U. 396

1688. ÄDLASTE MORGON

Axel Andersson i Norberg hörde en gammal gubbe sjunga denna visa.